

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury



ŽENY V TITULNÍ ROLI

WOMEN IN THE TITLE ROLE

vedoucí diplomové práce.: PhDr. Josef Peterka, CSc.

autorka diplomové práce: Lucie Tykalová

K Horoměřicům 49/1183, 165 00 Praha 6-Suchbát

studovaný obor: ČJ-SV, prezenční

rok dokončení diplomové práce: 2014

**Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s
použitím uvedené literatury.**

V Praze dne 19. 6. 2014

Obsah

I. OBECNÁ ČÁST.....	3
1) Předmluva.....	3
2) Poděkování.....	5
3) Vymezení tématu práce a její struktura.....	5
II. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1) Proměny ženství.....	8
2) Literární titul a jeho funkce.....	11
Typologie literárního titulu	11
Historie literárního titulu.....	12
Literární tituly s ženskou hrdinkou.....	12
3) Literární postava.....	14
Typologie literární postavy.....	14
Jméno literární postavy.....	15
Vzhled literární postavy.....	16
III. ANALYTICKÁ ČÁST.....	17
1) Analýza literárních titulů.....	18
2) Analýza hlavních hrdinek.....	24
Dita Saxová.....	26
Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou.....	31
Krásné zelené oči.....	35
Legenda Emöke.....	41
Honzlová.....	46
Myši Natálie Mooshabrové.....	52
Snaživky.....	56
Biomanželka.....	58
Marta v roce vetřelce.....	64
IV. ZÁVĚR.....	69
V. PRAMENY.....	75
VI. ANOTACE.....	79
VII. SUMMARY.....	80
VIII. KLÍČOVÁ SLOVA.....	81

I. OBECNÁ ČÁST

1) Předmluva

Tématem diplomové práce jsou ženské literární hrdinky, které se dostaly do titulu literárního díla. Toto téma jsem si zvolila zejména z toho důvodu, že ženské hrdinky v literatuře odjakživa budily moji pozornost. Už jako malá jsem milovala *Alenčinu čítanku* Eduarda Petišky a jako dospívající dívka jsem několikrát četla *Metráčka* od Stanislava Rudolfa, jehož hlavní hrdinka pro mě představovala sebeidentifikační vzor. V dospělosti pro mě byl velmi důležitým autorem, Arnošt Lustig, jehož dílo z velké části reflektuje ženskou problematiku. Jeho literární tvorba je pro mě o to cennější, čím-li, jak k ženám přistupoval, jak je miloval a obdivoval. Myslím, že mohu Arnošta Lustiga označit za velkého znalce žen, který je jako jeden z mála mužů pochopil. Připadá mi až neuvěřitelné, jak mistrně ve svých prózách dokázal zachytit ženskou psychiku a způsob vidění světa žen.

Dalším autorem, který mě uchvátil, je Ladislav Fuks, který se ve svém díle na rozdíl od Arnošta Lustiga, věnoval spíše mužským hrdinům. Jeho dílo jakoby provázela absence ženského prvku, což mělo pravděpodobně souvislost s jeho homosexualitou. Přesto ale napsal dva romány s ženskou hrdinkou v titulu – *Myši Natálie Mooshabrové* a *Vévodkyni a kuchařku*. Prvně jmenované dílo mě už od gymnaziálních let fascinuje, neustále o něm přemýšlím, a tak jsem Natálii Mooshabrovou zařadila mezi devět hrdinek, které budu v této práci analyzovat. Interpretace Natálie Mooshabrové je podle mého názoru velmi obtížná, a pokus o ni je pro mě určitou výzvou.

Jedním z motivů zvolit si rozbor ženských hrdinek byl pro mě také fakt, že v současné české literatuře (prvních let 21. století) se objevuje mnoho autorů a autorek, kteří téma ženy zpracovávají. Současná, postmoderní doba, je dobou relativismu ve všech oblastech, proto mě zajímá, zda tento relativismus

reflektují i ženské hrdinky posledních let. V souvislosti s tím mě pochopitelně zajímá, zda a případně jak, se proměnil přístup k ženským literárním postavám v české próze od poloviny 20. století po desátá léta 21. století.

Ženám dlouho trvalo, než si vydobýly rovnoprávné postavení vůči mužům. Současnou dobu (desátá léta 21. století) lze vnímat jako dobu, která ženám přeje jako už dlouho ne (v našem evropském prostoru), příliš rychle se proměňující ženství už dokázalo, že obstálo – ženy se téměř ve všech sférách dokážou vyrovnat mužům. Otázkou ale je, zda se muži dokážou přizpůsobit ženské emancipaci, zda dokážou žít s takovými ženami. A i to je otázka, na kterou v této práci hledáme odpověď.

Dvacáté století sice přineslo největší emancipaci a feminizaci, ženám bylo přiznáno volební právo a postupně mohly ovlivňovat téměř všechny sféry společenského života (kulturní, vědeckou, politickou, vzdělávací), ale zároveň je dvacáté století poznamenáno dvěma dějinnými zvraty – holokaustem, nejhrůznějším důsledkem Hitlerovy fašistické ideologie a komunistickou totalitou, která u nás přetrvávala od konce čtyřicátých do konce osmdesátých let, tedy celých čtyřicet let. Tyto dvě dějinné epochy byly samozřejmě reflektovány v dílech českých autorů, a proto se tato práce bude snažit hledat odpověď na otázku, jak jsou ženské hrdinky proměňovány dobou, do jaké míry je doba, ve které žijí, ovlivňuje a naopak, jak je dějinná éra reflektována prostřednictvím těchto hrdinek.

V dnešní době počátku třetího tisíciletí je žena osvobozována ze závislosti na muži, může pracovat, může budovat kariéru, může studovat, cestovat, má přístup ke vzdělání a k informacím. Je ženství těmito otázkami nějakým způsobem transformováno? To je další záležitost, jež se pokusím osvětlit.

Další otázky, na které se pokusím odpovědět, jsou: do jaké míry vzhled a sexualita ovlivňuje možnosti žen uplatnit se v životě a jestli souvisí

s životním úspěchem či neúspěchem. Budu se také věnovat vlastnostem a charakteru jednotlivých hrdinek a jejich proměně v čase. U postav, u kterých to bude relevantní, budeme zkoumat, jak mateřství jako specificky ženský aspekt ovlivňuje jejich život.

2) Poděkování

Sluší se poděkovat těm, bez kterých by vznik této diplomové práce nebyl možný. V první řadě děkuji svému vedoucímu práce PhDr. Josefovi Peterkovi, CSc. za podnětné připomínky a rady, které mi poskytl.

Další poděkování patří Šárce Takáčové za překlad resumé do anglického jazyka. Děkuji také sestře Kateřině za korekturu a připomínky k obsahu.

Poslední, ale o to milejší, díky patří rodině, která mě vždycky podporovala a měla důvěru v mé snažení. Jmenovitě děkuji mojí nejmilejší Aničce, která vnesla do mého života dosud nepoznané štěstí, a Jakubovi, jež se mnou sdílí dobré i horší chvíle už osmnáctý rok.

L.T.

3) Vymezení tématu práce a její struktura

Zadání práce zní:

1) *Prostudovat prozaická díla poválečné české (ineditní i oficiálně vydávané) literatury, které zvýrazňují téma ženy již názvem.*

2) *Následná analýza a interpretace vybraných literární postav, předpokládá se znalost vývojového kontextu poválečné literatury, monografických studií o daných autorech a dílech, základů naratologie, zvláště teorie postavy a znalosti sociologicko-filosofických pojednání ke genderové problematice, pro pochopení obrazu ženy a ženství je třeba vzít v úvahu mj. žánrové determinanty daného díla.*

Téma diplomové práce je zpracováno v teoretické a analytické části práce. Teoretická část bude rozdělena na dva oddíly, první z nich stručně nastíní problematiku ženství z filosofického hlediska, zde budeme vycházet především z díla Gillese Lipovetskeho *Třetí žena*¹ a z publikace Milana Machovce *Filosofie tváří v tvář zániku*.² Druhý oddíl teoretické části práce bude mít literárně teoretický charakter, budeme se zde zabývat problematikou titulu, naším inspiračním zdrojem bude: *...na okraji chaosu* Daniely Hodrové³, *Teorie literatury pro učitele* Josefa Peterky⁴ a rigorózní práce Josefa Lesáka *Poetika titulu v pojetí současné české prózy*.⁵ Další zkoumanou literárně teoretickou oblastí bude problematika literární postavy. Teoretický rámec budeme čerpat opět z *Teorie literatury pro učitele*, a zejména z již zmíněné rozsáhlé publikace Daniely Hodrové *...na okraji chaosu*.

Ve stěžejní, analytické části práce, se budeme věnovat nejprve analýze titulů a jmen v nich obsažených a posléze rozboru devíti konkrétních hlavních ženských postav prozaických děl autorů 2. poloviny 20. století a 21. století, a to z různých hledisek. Analytická část je strukturována do jednotlivých kapitol, z nichž každá se věnuje jedné literární postavě. Každá kapitola v sobě obsahuje teoretické informace o ději a kontextu románu a analýzu jednotlivých literárních postav. Kapitoly se dále členění na podkapitoly věnující se jednotlivým aspektům důležitým pro analýzu postavy, je jich vždy pět – v první je nastíněn děj prózy, ve druhé se věnuji charakteru a vlastnostem konkrétní literární postavy, následuje rozbor vzhledu a sexuality, další podkapitolou je vývoj postavy a podkapitola „hrdinka jako

¹ LIPOVETSKY, Gilles: *Třetí žena*, Praha: Prostor, 2000.

² MACHOVEC, Milan: *Filosofie tváří v tvář zániku*. Praha: Akropolis, 2006.

³ HODROVÁ, Daniela: *...na okraji chaosu*. Praha: Torst, 2001.

⁴ PETERKA, Josef: *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006.

⁵ LESÁK, Josef: *Poetika titulu v pojetí současné české prózy*. Rigorózní práce, Pedagogická fakulta UK, 2010.

reprezentantka doby“, v některých případech (pokud je určitá postava matkou) je přidána ještě podkapitola o mateřství. V závěrečné podkapitole se pokouším hrdinky zařadit typologicky.

V závěru se snažím o co nejpřehlednější a nejstručnější shrnutí. Ze všech poznatků, ke kterým jsem dospěla, se snažím vyvodit určité závěry, které odpovídají na otázky, jež jsem si v předmluvě práce položila.

Dále k práci připojuji resumé v českém i anglickém jazyce.

Všechny zdroje, ze kterých jsem v průběhu práce čerpala, uvádím v bibliografické části práce.

II. TEORETICKÁ ČÁST

1) Proměny ženství

Gilles Lipovetsky ve své knize *Třetí žena*⁶ tvrdí, že žádný společenský převrat nebyl tak rychlý a nepřinesl takové množství zásadních změn jako ženská emancipace. Lipovetsky konstatuje, že biologicky dané odlišnosti mezi mužem a ženou nelze eliminovat, a proto není možné odstranit různou významnost postavení jednotlivých pohlaví jak v soukromé životě, tak ve společnosti. Přesto ale dochází k velmi radikální emancipaci ženy, žena se ve 20. století individualizuje, má pluralitu možností a voleb a tyto tendence jsou v ze strany autora vnímány pozitivně.

Autor nám předkládá koncepci tří fází ženy podle dějinného vývoje. První žena (žena opovrhovaná) představuje ženu podřízenou muži, která vykonává činnosti spojené s domácností, rodinou a dětmi. *„Žena, nutně zlo upoutané k činnostem beze všeho jasu, je podřadná bytost, kterou muži systematicky opovrhují nebo ji ponižují. Tímto rysem se vyznačuje model „první ženy““*⁷. Toto pojetí ženy přetrvávalo až do 19. století. Druhá žena (žena opěvovaná) je ze strany mužů vnímána jako bytost, kterou je nutné opěvovat a velebit. Objevuje se poprvé ve 12. století díky kultu dvorské lyriky, poté v renesanci – v podobě uctívání ženské krásy a v 19. století se žena jako vychovatelka a matka stává světicí. Problém je v tom, že je beztak stále závislá na muži a na mužském uznání. Místo prokleté moci žen nyní nastupuje model *„druhé ženy“*, *ženy opěvované a zbožňované, v níž feministky rozpoznají poslední formu mužské nadvlády.*⁸ Až ve 20. století se začal prosazovat model tzv. třetí ženy neboli ženy neurčité. Zde už dochází k zrovnoprávnění obou pohlaví, problém je však v tom, že role ženy není

⁶ LIPOVETSKY, Gilles: *Třetí žena*. Praha: Prostor, 2000.

⁷ tamtéž, str. 220

⁸ tamtéž, str. 221

přesně vymezená, jako tomu bylo v prvních dvou obdobích. Ženy už o sobě mohou rozhodovat, muž jim nic nezakazuje. Navzdory tomu se však mnoho věcí nemění do té míry, jak by se dalo předpokládat, ženy jsou stále ty zodpovědnější, co se týká rodinného života a dětí. Rodina pro ženu zůstává hlavní identifikační oblastí a rodinný život ženy považují většinou za důležitější než svět obchodu a politiky. Navíc ženám (většinou) nejsou vlastní mužské vlastnosti, jako je ješitnost, soutěživost nebo potřeba podílet se na moci apod. „*Model třetí ženy sice zavádí klíčový přelom v dějinách žen, nicméně je třeba zdůraznit, že v žádném případě neznamena vymizení nerovností mezi pohlavími, zvláště v oblasti orientace vzdělání, vztahu k rodinnému životu, zaměstnání a odměňování.*“⁹ Zajímavým aspektem, který hraje v životě žen důležitou roli, jsou média. Lipovetsky konstatuje, že například ženské časopisy ženám přinesly prostor pro inspiraci a realizaci, zároveň však na ně vytvořily tlak, např. v podobě umělého kultu krásy, jehož nenaplnění je zdrojem mnoha frustrací. Třetí žena je sebevědomější, což je mimo jiné také důvodem toho, že soužití s takovou ženou klade na muže mnohem vyšší nároky.

V závěru autor shledává, že muž si bude i nadále udržovat vedoucí postavení v mocenských zápasech a při řízení společnosti. Vůdčí role muže ve veřejném prostoru je projevem neměnnosti mužství a ženství.

Dalším významným filosofem, který se zabýval problematikou ženství, byl Milan Machovec. Ženství se věnuje v publikaci *Smysl lidské existence*¹⁰ a své poznatky dále shrnuje v díle *Filosofie tváří v tvář zániku*,¹¹ kde se zabývá otázkami rovnocennosti pohlaví a postavením ženy v dnešní společnosti. Machovec konstatuje, že ženská psychika je naprosto odlišná od té mužské, „*ale právě zvýšením této jinakosti je nezbytně třeba, nemá-li lidstvo přes*

⁹ tamtéž, str. 223

¹⁰ MACHOVEC, Milan: *Smysl lidské existence*, Praha: Akropolis, 2002.

¹¹ MACHOVEC, Milan: *Filosofie tváří v tvář zániku*, Praha: Akropolis, 2006.

*všechny své úspěchy zahynout.*¹² Problém vidí Machovec v redukci lidství na mužství, muž po dlouhá tisíciletí vykonával spíše druhořadé úkony, ale „*z používání zbraní vytvořil nejen princip techniky a politiky jako své kompetentní sféry, ale prohlásil scestně tento původně očividně pomocný svět za pravý, nadřazený, jediné plnohodnotně lidský, zatímco prapůvodní centrum – svět ženy a rodiny – prohlásil za cosi druhotného a méněcenného.*“¹³ Civilizaci chybí ženský prvek, který by té muži stvořené civilizaci dodal potřebnou hloubku, ale také by ji zachránil před blížícím se úpadkem. Jedinou možnou záchranou je, aby si muži začali uvědomovat, jaké hodnoty a přednosti ženy mají a přestali prosazovat své egoistické představy. „*Především jde o to, aby inteligentní muži spolu s inteligentními ženami naučili celek lidské společnosti – zejména ovšem masy mužů, dosud netečných ve své nafoukanosti „odborníků“ znovuobjevit a úplně nově ocenit celý tzv. „svět ženy“.*“¹⁴

Machovec i Lipovetsky upozorňují na to, že ženský prvek je něco, co v současné společnosti chybí, i když už existuje rovnoprávnost obou pohlaví. Muži pořád nedostatečně oceňují ženský svět a veřejný prostor je stále v jejich moci.

V následujících pasážích diplomové práce ukážeme, jak je ženský prvek reflektován v české próze 2. poloviny 20. století a v současné české literatuře. Budeme se zabývat prózami, které akcentují ženský prvek již v titulu literárního díla.

¹² tamtéž, str. 282

¹³ tamtéž, str. 283

¹⁴ tamtéž, str. 314

2) Literární titul a jeho funkce

Jelikož se v této práci zabýváme ženskými literárními postavami, které se dostaly do titulu, nejprve se pokusíme definovat to, jakou funkci má titul literárního díla, a jak je propojen titul s literárním textem.

Titul literárního díla nám v první řadě přináší určitou vstupní informaci, která je klíčem k tomu, jak dané literární dílo uchopíme a jakou optikou ho budeme zpracovávat. Titul patří mezi „*paratextové signály rámuující dílo*.“¹⁵ Z hlediska knižního marketingu je titul nejvýraznějším prvkem (spolu s obalem), který pomáhá knihu prodat. Titul je vidět na první pohled, nachází se na přední desce knihy. Literární teorie rozlišuje několik funkcí titulu: pojmenovávací, informativní, konotativní a atraktivizační.

Typologie literárních titulů

Typologie titulů je nejednotná, uvedeme typologii podle Lesáka¹⁶, který ve své rigorózní práci shrnul veškeré dosavadní poznatky z této oblasti a utvořil prozatím nejucelenější typologii titulů. Lesák dělí tituly podle tří hledisek: formálního, obsahového a významového. Z formálního hlediska dělíme tituly na jednoduché či dvoudílné a na jmenné či větné. Podle obsahu, to znamená podle toho, co titul obsahuje z tematické a kompoziční struktury díla – uvedeno v závorce, rozlišujeme tituly: tematické (téma), protagonistické (postava), dějové (děj), temporální (čas, doba díla), prostorové (prostor), objektové (předměty). Další dělení podle obsahu je na tituly žánrové (v titulu se objevuje žánr), kompoziční (v titulu je naznačena kompozice díla) a intertextové (odkazují k jinému dílu). Podle

¹⁵ PETERKA, Josef: TEORIE LITERATURY PRO UČITELE, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha 2006, str. 87.

¹⁶ LESÁK, Josef: Poetika titulu v pojetí současné české prózy. Rigorózní práce, Pedagogická fakulta UK, 2010, str. 18.

významového vztahu titulu k textu rozeznáváme tituly popisné (přímo udávají téma knihy) a obrazné (uvádějí téma pomocí obrazného přenesení tématu).

Historie literárních titulů

Literární tituly se prakticky objevují až po objevení knihtisku (tj. v polovině 15. století), předtím úlohu titulu nahrazovala počáteční slova textu, tzv. incipity.¹⁷ Středověká díla byla většinou bezejmenná, později ovšem vydavatelé pochopitelně museli tato díla dodatečně názvy opatřit. K tomu jim pomáhaly především incipity.¹⁸ Barokní díla měla tituly velmi podrobné a rozsáhlé, např. Komenského *Labyrint světa a ráj srdce* se původně nazýval: „*Labyrint světa a ráj srdce, to jest světlé vymalování, kterak v tom světě a věcech jeho všechněch nic není než matení a motání, kolotání a lopotování, mámení a šalba, bída a tesknost, a naposledy omrzení všeho a zoufání: ale kdož doma v srdci svém sedě, s jediným Pánem Bohem se uzavírá, ten sám k pravému a plnému myslí upokojení a radosti že přichází.*“¹⁹ V 19. století se tituly začaly měnit a jejich hlavní funkce byla upoutat pozornost k dílu a 20. století už přineslo větší rozvolněnost titulů a hravost.

Literární tituly s ženskou hrdinkou

Co se týká titulů, kam se dostalo jméno ženy, tak první příklady můžeme nalézt už v antice – konkrétně u řeckého dramatika Sofokla, který stvořil hrdinky Antigonu a Elektru ve stejnojmenných dramatech nebo u Euripida a jeho dramatu *Médeia*. Tyto postavy byly spjaty s heroizací a většinou zastupovaly nějaké mravní vlastnosti (např. Antigona

¹⁷ tamtéž str. 87

¹⁸ tamtéž, str. 16

¹⁹ *Labyrint světa a ráj srdce* [cit. 15. 6. 2014]. Dostupné z:http://cs.wikipedia.org/wiki/Labyrint_sv%C4%9Bta_a_r%C3%A1j_srdce

představovala svědomí, mravnost, rozum, byla nositelkou určitého éthosu). Proto se také ženské postavy v titulech objevovaly výhradně v tragédiích, nikdy ne v komediích, kde nešlo o zobrazení člověka jako nositele mravních vlastností.

V renesanci nalezneme také ženská jména v titulech – *Romeo a Julie*, *Sonety Lauře*, *Sonety Heleně*, což souvisí s opěvováním krásy a lásky, které bylo pro renesanci typické.

V 19. století se ženská jména dostávají do titulů velmi častěji, a to jak ve světové literatuře – *Nana*, *Heda Gablerová*, *Paní Bovaryová*, *Jana Eyrová*, *Anna Kareninová*, tak i v literatuře české: *Frantina*, *Maryša*, *Marinka*, *Divá Bára*, *Karla*, *Babička*, *Radúz a Mahulena* atd. Je to v souvislosti s tématem ženy a jejích osudů, které se v té době objevuje, zvláště v kritickém realismu. Ve 20. století, které reflektuje ženskou otázku stále častěji, takových titulů velmi rychle přibývá. (v závorkách uvádíme jména autorů), např. Marie (Alexandr Kliment), *Dita Saxová* (Arnošt Lustig), *Profesionální žena* (Vladimír Páral), *Legenda Emöke* (Josef Škvorecký), *Honzlová* (Zdena Salivarová), *Pokušení Katarína* (Jan Otčenášek) atd.

Ve 21. století ještě více narůstá počet výrazných ženských autorek, které většinou zpracovávají ženská témata, např. Simona Monyová, autorka knih, které reflektují domácí násilí, z jejích protagonistických titulů můžeme uvést např. *Otcomilky*, *Krotitelka snů*, *Matka v krizi*. Hrdinky Ireny Obermannové často reflektují postavení ženy v současné české společnosti – *Deník šílené manželky*, *Divnovlásky*, *Matky to chtěj taky*. Další zajímavou autorkou je Svatava Antošová, v jejíchž prózách se objevují lesbické hrdinky – *Dáma a švihadlo* a *Nordickou blondýnu jsem ještě nelízala*. Ovšem literární hrdinky v titulech nacházíme i u mužských autorů – Emila Hakla – *Intimní schránka Sabriny Black* či Michala Viewegha (*Biomanželka* a *Případ nevěrné Kláry*).

3) Literární postava

Těžiště naší práce bude spočívat v analýze ženských literárních postav, proto musíme nejprve tento pojem uchopit z literárně teoretického hlediska, abychom s ním dále mohli pracovat.

Literární postava účinkuje v každém příběhu. Podle Hodrové jde o: „prvek *prostupující všechny složky díla jako svérázný motiv, či spíše dynamický komplex motivů.*“²⁰ Čtenář si konstruuje literární postavu na základě informací v textu, přičemž využívá vlastních zkušeností a znalostí. Literární postavy nám umožňují pohlížet na svět jinýma očima.

Podle Hodrové²¹ postavu poznáváme prostřednictvím 1) promluvy vypravěče o postavě (přímá charakteristika postavy, popis jejího zevnějšku, chování, jednání, myšlení a jména postavy), 2) dialogů a výroků jiných postav o této postavě a 3) vnitřních a vnějších monologů.

Typologie literárních postav

Literární postavy dělíme z několika hledisek. Nejprve uvedeme dělení, které najdeme v literárně teoretických skriptech Josefa Peterky²². Podle úlohy, jakou zastupují v příběhu, se postavy dělí na postavy hlavní (též se nazývá hrdina, protagonista) a vedlejší, z etického/morálního hlediska rozlišujeme postavy kladné, záporné a neutrální. Podle toho jaký má postava vztah k realitě rozeznáváme postavy fiktivní a reálné, podle formy fikce odlišujeme postavy přirozené, nadpřirozené a fantastické. Vztah k ději implikují postavy plošné (ty jsou ději podřízené) a postavy plastické (též psychologické), které jsou ději nadřazené.

²⁰ HODROVÁ, Daniela: *...na okraji chaosu*. Praha: Torst, 2001, s. 519.

²¹ tamtéž, s. 519

²² PETERKA, Josef: *Teorie literatury pro učitele*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006, s. 157-159.

Daniela Hodrová přináší zajímavé dělení postav na postavu-definici a postavu-hypotézu.²³ Postava-definice je postava bez tajemství, plně určená textem a vysvětlitelná. Postava-hypotéza je vysvětlitelná pouze částečně, není plně determinovaná v textu a může mít různé významy, je nejednoznačná.

Pozoruhodnou typologii, která se však vztahuje výhradně k ženským hrdinkám (což je pro potřeby této práce přínosné) přinesl Tomáš Heřman v příspěvku na konferenci pořádané Literární akademii Josefa Škvoreckého v roce 2007 s názvem Labyrint ženského literárního světa.²⁴ Heřman rozlišuje tři typy ženských hrdinek:

- 1) uzavřená hrdinka – „*typ hrdinky hluboce poznamenané a trpící*“²⁵, psychika této hrdinky je poznamenána negativní zkušeností s blízkou osobou mužského pohlaví, prakticky pro ni neexistuje vysvobození (a když, tak pouze na přechodnou dobu).
- 2) bojující hrdinka, která ovšem nejčastěji bojuje sama se sebou, se svými city, rozhodnutími, bývá nevyrovnaná a za problémy si může sama. „*Nejčastěji je spojována s motivem marnosti.*“²⁶
- 3) pomstychtivá hrdinka, zbavuje se všech, kteří by jí mohli stát v cestě za jejím cílem.

Jméno literární postavy

Jméno postavy hraje v jejím konstruování čtenářem velmi významnou úlohu. „*Jméno postavy představuje důležitou součást charakteristiky postavy*

²³ HODROVÁ, Daniela: ...*na okraji chaosu*. Praha: Torst, 2001, s. 555-556.

²⁴ HEŘMAN, Tomáš: *Současné české hrdinky a nastupující klišé*. In Labyrint ženského literárního světa. *Sborník z konference pořádané Literární akademii Josefa Škvoreckého* 15.-16. 2. 2007. Praha: Literární akademie Josefa Škvoreckého, 2007, s. 212.

²⁵ tamtéž, str. 212

²⁶ tamtéž, str. 212

*(a to i v případě, kdy schází), přitom mnohem více než jiné prvky této charakteristiky ovlivňuje i další složky literárního díla, počínaje složkou zvukovou (jméno tvoří opakující se zvukový komplex) přes složku tematicko-syžetovou (jméno se může stát leitmotivem, někdy text zahrnuje příběh jména nebo jméno hraje určitou roli v rozvoji syžetu) až po smysl díla, podílí se na výstavbě textu jako celku.*²⁷ je „individualizující a zároveň zlidšťující moment²⁸“, na první pohled kategorizuje literární postavu, jméno nám zpravidla prozradí pohlaví, někdy i původ (národnost). Jméno postavy dává čtenář do souvislosti se svým myšlenkovým konstruktem a tento proces je nadále upevňován (čtenář tak dává veškeré jednání postavy do souvislosti s jejím jménem). Čtenář si prostřednictvím jména ujasňuje vztah k postavě.

Vzhled literární postavy

Vzhled je jedním z důležitých aspektů, který utváří literární postavu. Vzhled je vymezujícím prvkem vůči ostatním postavám a časoprostoru, kde se příběh odehrává.

U ženských hrdinek je otázka vzhledu akcentována mnohem častěji než u mužů. Podle tradičního pojetí ženství má být žena pohlednější než muž. Ideál krásy se v průběhu staletí výrazně proměňoval a ten současný je spíše již diktátem. Nikdy nebyl vzhled tolik oceňován a sledován, jako v současné době.

²⁷ tamtéž, str. 599

²⁸ tamtéž, str. 558

III. ANALYTICKÁ ČÁST

V analytické části této diplomové práce budeme rozebírat devět vybraných hlavních ženských postav v prozaických dílech českých autorů 2. poloviny 20. století a začátku století 21. Proč právě díla z této doby? Aby nebyl záběr práce příliš široký, bylo důležité stanovit si období, které bude vyhovovat našim potřebám, jako počáteční mezník jsme vybrali rok 1945, tedy dobu, kdy byla nastartována nová dějinná epocha, která přinesla proměnu všech oblastí společnosti, a tudíž i ženství. Druhý mezník jsme neurčili, zkoumali jsme tedy i současnou českou literaturu (máme na mysli literaturu počátku 21. století). Konkrétně: nejstarší dílo je z roku 1964 a nejmladší vzniklo v roce 2011, tyto dva tituly tedy od sebe dělí téměř padesát let.

Pro analýzu literárních hrdinek jsme vybrali devět ženských literárních postav, které představují určitý typ ženy, přinášejí nějakou závažnou myšlenku nebo jsou hodnověrnými svědkyněmi určitého dějinného období. Konkrétně jde o postavy: Ditu Saxovou ze stejnojmenného románu Arnošta Lustiga, Kateřinu Horovitzovou z novely *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* téhož autora, Hanku Kaudersovou přezdívanou Kůstka z Lustigova románu *Krásné zelené oči*, dále Emöke z novely Josefa Škvoreckého *Legenda Emöke*, Janu Honzlovou z románu *Honzlová* od Zdeny Salivarové, Natálii Mooshabrovou z románu Ladislava Fukse *Myši Natálie Mooshabrové*, bezejmennou postavu z románu *Snaživky* autora Jiřího Šimáčka, Hedviku z románu Michala Viewegha *Biomanželka* a konečně Martu z románu *Marta v roce vetřelce* Marty Soukupové.

Aspekty, kterých jsme si u jednotlivých ženských hrdinek všímali, jsou: vzhled a sexualita, vlastnosti a charakter, mateřství (hraje-li u hrdinky nějakou roli), vývoj postavy. Budeme také zkoumat literární hrdinku jako reprezentantku doby.

Vybrané literární hrdinky můžeme rozdělit do tří dějinných období, se kterými budeme pracovat: je to doba druhé světové války, ve které se konkrétně zaměříme na problematiku holokaustu a budeme též sledovat krátký časový úsek po válce. Tuto éru reprezentují Dita Saxová, Kateřina Horovitzová a Hanka Kaudersová.

Druhým zkoumaným dějinným obdobím je doba komunistické totality, kterou zastupují Jana Honzlová, Emöke a Natálie Mooshabrová.

Konečně třetí epochou, která poslouží pro potřeby této diplomové práce, je doba současná, tedy počátek třetího tisíciletí. Literárními hrdinkami této epochy jsou Hedvika, Marta a Snaživka.

1) Analýza literárních titulů

Vybrali jsme k analýze deset literárních děl, které zvýrazňují téma ženy již názvem. Všechny tituly vybraných literárních děl jsou tituly protagonistické, můžeme je ovšem ještě dále analyzovat. Budeme si všimnout jmen v titulech a jejich etymologie a zařadíme tituly k typologii podle Lesáka.

Dita Saxová

Tento titul je tvořen jménem a příjmením, tedy antroponymem a neobsahuje žádné další přívlastky. Autor chce tímto pojmenováním obrátit čtenářovu pozornost k hrdince a akcentuje tak její důležitost. Jméno Dita není patrně vybráno náhodou, jedná se o ženské křestní jméno, které má hebrejský původ a vzniklo zkrácením jména Judita.²⁹ Judita znamená v hebrejštině „Židovka“. Navíc v Bibli, ve Starém zákoně Judita svou zbožností a odvahou zachránila židovské město Betulii před dobytím nepřátelským vojskem.³⁰ Autor tímto jménem chtěl zdůraznit její židovský původ a jisté hrdinství,

²⁹ Wikipedia: *Dita* [cit. 14. 6. 2014], dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Dita>

³⁰ Wikipedia: *Judita* [cit. 14. 6. 2014] dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Judita>

i když Dita Saxová nebyla hrdinkou (heroinou, tedy ženou s hrdinskými vlastnostmi, která koná hrdinské skutky) v pravém smyslu slova. O etymologii příjmení Saxová se nám nepodařilo nic zjistit.

Typologicky se tedy jedná o titul jednoduchý a jmenný (podle formy), protagonistický (podle obsahu) a popisný (podle významu).

Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou

V tomto titulu se také objevuje antroponymum v podobě křestního jména a příjmení, které jsou ovšem odsunuty do pozice předmětu (v syntaktickém slova smyslu). Slovo *modlitba* v titulu naznačuje, že Kateřina zasluhuje naši přímluvu, což může mít více důvodů – modlitbu zaslouží, protože zemřela, protože udělala z hlediska křesťanství nemorální čin – provinila se proti přikázání Desatera (Nezabiješ!) nebo naopak proto, že smrt vojáka je v podstatě heroický čin (chápáno v kontextu doby).

Příjmení Horovitzová je židovské příjmení v jazyce jidiš, které označuje člověka pocházejícího z města Hořovice.³¹

Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou je z hlediska formy titul jednoduchý, jmenný, podle obsahu je protagonistický a z významového hlediska jde o titul popisný.

Krásné zelené oči

Tento titul je protagonistický, i když neobsahuje vlastní jméno, ale odkazuje k hlavní postavě Hance Kaudersové, jejíž zelené oči jsou v románu mnohokrát připomínány jako jakási zásobárna či úschovna, kde se zračí všechno špatné, co Hanka prožila ve válce.

Podle formy jde o titul jednoduchý, jmenný, podle obsahu o protagonistický a podle významu je to titul popisný.

³¹ Wikipedia: *Horovitz* [cit. 14. 6. 2014], dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Horowitz>

Legenda Emöke

Emöke je maďarské křestní jméno. Slovo *legenda* označuje, že Emöke byla pro vypravěče/redaktora jenom neuskutečnitelným snem. Jejich vztah se nerozvinul a postupem času se pro redaktora Emöke stala pouhou vzpomínkou: „...byla Emöke jen snem, legendou, která snad ani nikdy nebyla vzdálenou ozvěnou jakéhosi cizího osudu, v jehož skutečnost jsem přestal věřit.“³²

Jedná se o jednoduchý, jmenný titul (podle formy), podle obsahu je protagonistický a podle významu jde o obrazný titul. Jako obrazný jsme tento titul označili z toho důvodu, že význam slova *legenda* jako označení literárního žánru vyprávějící o životě světců nemůžeme vztáhnout k tomuto titulu. Zde je *legenda* myšlena spíše ve významu částečně smyšlených údajů o někom, které se šíří ústním podáním.

Honzlová (podtitul Protestsong)

Honzlová je příjmení hlavní hrdinky Jany, ale také je to nadpis na deskách s kádrovými materiály, které Jana najde a čte si v nich. Interpretace titulu je tedy dvojí.

Honzlová je podle formy titulem dvoudílným (obsahuje podtitul), jmenným, z hlediska obsahu se jedná o titul protagonistický a podle významu popisný.

Myši Natálie Mooshabrové

Natálie Mooshabrová je jméno hlavní postavy románu. *Natálie* pochází z latinského výrazu *natalis*, což znamená rodný, narozený (původně se dávalo dívkám, které se narodily v době Vánoc). Toto jméno tak evokuje život nebo radost ze života, kdežto okolo paní Mooshabrové se objevuje spíše smrt.

³² ŠKVORECKÝ, Josef: *Legenda Emöke*, Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 70.

Mohlo jít o záměr autora a toto jméno je tak v protikladu k charakteru paní Mooshabrové. Co se týká příjmení *Mooshabrová*, tak Aleš Kovalčík ve své monografii o Fuksovi³³ označuje toto příjmení za symbolické a rozděluje ho na dvě části, první *moos-* by mohla znamenat myš (podle nářečí rakouské němčiny) a druhá část *-habrová* konotuje strom. Ke stromu Fuks Mooshabrovou skutečně několikrát přirovnává, poprvé hned v úvodu románu: „*Zachvěla taškou v ruce, vstala a pomalu šla ke dveřím. Šla a vypadala skoro jako starý uschlý strom.*“³⁴ a podruhé na konci, když Mooshabrová spáchá sebevraždu, tak padá jako „*suchý, podřatý strom.*“³⁵ Konkrétně její část příjmení připomíná habr, což je podle některých zdrojů³⁶ strom oddanosti a věrnosti. Habru jsou přisuzovány takové vlastnosti jako: oddanost, věrnost, poctivost, které bychom mohli vztáhnout k paní Mooshabrové, avšak také příměst, otevřenost v jednání, což jsou vlastnosti, které paní Mooshabrová zcela jistě nemá. Zajímavé je ale tvrzení, že: „*habr není příliš mohutný svým vzrůstem, ale je to nejtvrdší strom v Evropě a přesto je plný citu a pochopení ve své službě na této zemi.*“³⁷ Zde by se dala najít jistá analogie k postavě paní Mooshabrové.

Myši jsou v románu vyobrazeny jako škůdci, které je nutné hubit, paní Mooshabrová líčí pasti na myši a neustále s nimi bojuje. „*Kdybych je netrávila, tak je jich tu za chvíli regiment a je po nás. Jsou troufalý a drzí, sní, nač přijdou, brambory, kukuřici, chleba, i tuhle buchtu na stole by snědly... Vohryzaly by i nábytek a peřiny prokousaly, taky i tohle kanape. Ty se musí trávit, jinak by nás usoužily.*“³⁸ Myši v titulu pravděpodobně konotují

³³ KOVALČÍK, Aleš: *Ladislav Fuks – Tvář a maska*, Jinočany: Grada, 2006.

³⁴ FUKS, Ladislav: *Myši Natálie Mooshabrové*, Praha: Odeon, 1977, s. 21.

³⁵ tamtéž, str. 303

³⁶ Stromy a život: *Habr* [cit. 19. 6. 2014], dostupné z: <http://www.stromyazivot.cz/keltsky-stromokruh/habr.php>

³⁷ tamtéž

³⁸ FUKS, Ladislav: *Myši Natálie Mooshabrové*, Praha: Odeon, 1977, s. 27.

neustálý boj paní Mooshabrové, který stejně nemá smysl (hubení myší, které není nikdy u konce, neustálé trápení s dětmi – jak těmi z „Péče“, tak těmi „vlastními“, které se k ní chovají pohrdavě a s despektem).

Podle formy jsou *Myši Natálie Mooshabrové* titulem jednoduchým, jmenným, podle obsahu se jedná o titul protagonistický, avšak dal by se označit také jako objektový („myši“ jsou ve funkci podmětu a Natálie Mooshabrová je přívlastkem), podle významu jde o titul popisný (i když přijmeme-li interpretaci, že myši představují marný boj paní Mooshabrové prakticky se vším, co jí obklopuje – viz výše, mohlo by se jednat o titul obrazný).

Biomanželka

V tomto titulu se setkáváme s novotvarem *biomanželka*. Předpona bio-akcentuje současný trend zdravého životního stylu a do titulu se přenesla ze slova *biopotraviny*.³⁹ Jelikož *biomanželka* je slovo konkrétní (manželka může mít jen jednoho muže), vžil se termín *biožena* jako označení ženy, která se vyznačuje jistou alternativností, ať již ve stravování, v péči o děti nebo v celkovém životním stylu. Zajímavé je, že označování předponou bio- je moderním trendem posledních let, což konotuje s pohledem literárních kritiků na Michala Viewegha jako na komerčně úspěšného autora „středního proudu“, jenž ve svém díle využívá ty aspekty, které jsou právě v centru pozornosti.

Biomanželka je titul podle formy jednoduchý, jmenný, podle obsahu protagonistický a podle významu popisný.

³⁹ „*Biopotravina je potravina vyrobená z produktů ekologického zemědělství za podmínek určených zákonem, která splňuje požadavky na jakost a zdravotní nezávadnost (např. bez použití umělých hnojiv, škodlivých chemických postřiků či geneticky modifikovaných organismů a výrobků na jejich bázi).*“ Wikipedie: *Bioprodukt*[cit. 18. 6. 2014], dostupný z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Bioprodukt>

Snaživky (podtitul Nejnižší forma románu)

Tento titul obsahuje plurál, jde tedy o jméno, kterým je označen určitý typ žen, které se o něco snaží. V tomto případě jde o snahu s cílem vdát se za bohatého muže. Ona bezejmenná snaživka, hlavní postava, je tedy příslušnicí k určité sortě žen, jež se obvykle nazývají zlatokopky (což je ovšem terminologicky nezakotvený pojem, který je šířen v médiích, ale většina mediálních konzumentů jej vnímá ve stejné souvislosti, kterou uvádíme my).

Podtitulem autor naznačuje, že jeho román nemá žádné literární, ani filosofické ambice, ale že jde o pouhou sondu do života jedné snaživky.

Snaživky jsou z významového hlediska titulem dvoudílným, protože obsahuje podtitul. Podle obsahu jde o titul protagonistický a podle významu o titul popisný.

Marta v roce vetřelce

Titul je tvořen antroponymem *Marta*⁴⁰, které má aramejský původ a znamená *paní domu*. Toto jméno se k hlavní postavě příliš nehodí, pravděpodobně se jedná o jméno nemotivované (autorka zvolila jméno náhodně a nezabývala se jeho etymologií ve vztahu k postavě). Druhá část titulu se vztahuje k období, ve kterém se Marta nachází, rok vetřelce je rokem jejího těhotenství, Marta jako vetřelce označuje své nenarozené dítě. Spojení *v roce vetřelce* připomíná čínský horoskop, podle nějž se nacházíme každý rok v roce jiného zvířete (např. draka, hada, apod.), autorka zaměnila znamení horoskopu s názvem vetřelec, což symbolizuje jakousi osudovou zatíženost onoho konkrétního roku. Časová jednotka v titulu – rok – skutečně odpovídá obsahu textu, deník zachycuje přesně jeden rok v životě Marty.

⁴⁰ Wikipedia: *Marta* [cit. 18. 6. 2014], dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Marta>

Podle formy se jedná o jednodílný a jmenný titul. Obsahově se titul vztahuje k hlavní postavě, jde tedy o titul protagonistický a podle významu je tento titul popisný.

Společné a rozdílné znaky ve vybraných titulech

Z formálního hlediska je většina analyzovaných titulů jednodílných, výjimku tvoří dva tituly obsahující podtitul (*Honzlová* s podtitulem *Protestsong* a *Snaživky* s podtitulem *Nejnižší forma románu*). Všechny tituly jsou jmenné, žádný z nich není tvořen větou. Podle obsahu se jedná o protagonistické tituly, což je dáno výběrem (vybírali jsme podle jména hlavní hrdinky v titulu). Výjimkou je pouze titul *Myši Natálie Mooshabrové*, jehož zařazení k typu titulu je nejednoznačné, v titulu se objevuje antroponymum, což naznačuje titul protagonistický, avšak jméno je v pozici přívlastku a podmětem jsou *myši*, což znamená, že by titul mohl být považován za objektový. Z hlediska významového jde převážně o tituly popisné, jediný obrazný titul je *Legenda Emöke*.

2) Analýza hlavních hrdinek

V této kapitole se zaměříme na konkrétní analýzu hlavních hrdinek, a to z různých hledisek – vzhledu a sexuality, vlastností a charakteru, vývoje postavy, hrdinky jako reprezentantky doby a mateřství. Pokusíme se také zařadit literární hrdinku ke dvěma typologiím, kterým jsme se věnovali v teoretické části, a to je typologie Daniely Hodrové, která zařazuje literární postavy ke dvěma typům: k postavě-definici a postavě-hypotéze, a typologie Tomáše Heřmana, která se týká přímo ženských hrdinek a rozlišuje hrdinku uzavřenou, hrdinku bojující a pomstychtivou hrdinku.

Jelikož budeme analyzovat tři hrdinky od jednoho autora – Arnošta Lustiga – přidali jsme ještě dvě podkapitoly, jedna se týká vývoje ženských

postav v kontextu jeho díla a druhá porovnává tři analyzované hrdinky mezi sebou.

Vývoj ženských postav v díle Arnošta Lustiga

Arnošt Lustig⁴¹, bezesporu jeden z nejvýznamnějších českých autorů 2. poloviny 20. století, má ve svém díle velké množství próz s ženskou hrdinkou, jsou to např.: *Nemilovaná: Z deníku sedmnáctileté*, *Dita Saxová*, *Colette – Dívka z Antverp*, *Tanga – Dívka z Hamburku*, *Lea – Dívka z Leeuwardenu*, *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*, *Krásné zelené oči*, *Případ Marie Navarové*. A to je také důvodem, proč mu věnujeme dvě podkapitoly navíc. Je poměrně překvapivé, že spisovatel-muž má ve svém díle tolik ženských hrdinek. Sám Arnošt Lustig to vždycky vysvětloval tak, že ženy byly pro něj inspirací, považoval je za něžnější, slabší pohlaví, které má těžší životní úděl než muž. Velmi ženy obdivoval a miloval je. Říkal, že ženy jsou stejně statečné, mnohdy statečnější než muž a k tomu ještě krásné:

⁴¹ ARNOŠT LUSTIG (21. prosince 1926 Praha–26. února 2011 Praha) byl český židovský spisovatel a publicista světového významu, autor celé řady děl s tématem holokaustu. Jeho knihy náleží k tzv. druhé vlně válečné prózy, tj. válečná próza z 50. a 60. let. Autoři druhé vlny se spíše soustředili na psychiku a vztah jedince k době než na události v širších souvislostech, na rozdíl od faktograficky zaměřených autorů vlny první. Rysy jeho tvorby: vychází z drastických zkušeností hlavně z koncentračních táborů. Zachycuje osudy mladých dívek, žen a starých lidí (jsou nejvíce zranitelní, protože jsou bezbranní). Všechny události představuje tak, jako by byly každodenní. Příběhy jsou buď povídky, nebo novely a první vznikaly už v 1. pol. 50. let. Svě příběhy neustále přepracovává. Již od svých prvních próz, soustředěných v povídkových sbírkách *Noc a naděje* a *Démanty noci* píše Lustig příběhy, v jejichž centru stojí obyčejné, zdánlivě nehrdinské lidské charaktery konfrontované s mezní životní situací v koncentračních táborech. Válečnou tematiku neopouští ani ve svých rozsáhlejších, psychologicky laděných textech *Můj známý Vili Feld* a *Dita Saxová*. Ve svých prózách i s odstupem padesáti let hledal Lustig smysl lidství a podstatu lidského bytí. Pro jeho prózy, poznamenané zkušenostmi s nacistickou genocidou, je charakteristická věcnost podání a střízlivá dramatická. Citováno z: Wikipedie: *Arnošt Lustig* [cit. 9. 6. 2014], dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Arno%C5%A1t_Lustig

„...jejich všední ctnost, mravnost směřuje ke konkrétním lidem, k člověku; spojují mateřské s milostným. A přitom jsou ženy stejně statečné jako muži – i statečnější –, jenže jsou mnohem hezčí...Němci dokázali, že život je bezcenný, zničili úctu k životu; na smrt posílali slabé, unavené, mladé, staré, ospalé, hubené, krásné i ošklivé. Avšak nedokázali zničit vzájemnou lidskou blízkost; ženy na rampách, při selekcích byly stále dcery, matky, manželky. Ponižovat ženy bylo snadnější, stačilo zbavit je oblečení, které je také znakem lidství; pro ženy to bylo horší. V Osvětimi jsem si uvědomil, jak krása může vytrysknout i ze špíny; setkal jsem se s nádhernými bezzubými, holohlavými a špinavými ženami – krása tryskala z jejich duší; probouzely radost, něhu, usilovaly o dobro i v těch hrůzných podmínkách, o lidství v osobním slova smyslu, což neznamenal nutně heroické činy. I v těchto podmínkách dokázaly činit život lepším.“⁴²

Pro potřeby diplomové práce jsme vybrali tři prózy Arnošta Lustiga, *Ditu Saxovou*, *Modlitbu pro Kateřinu Horovitzovou* a *Krásné zelené oči*.

Arnošt Lustig: Dita Saxová

V románu s názvem *Dita Saxová* Lustig otevírá problém návratu židovských obyvatel do normálního života po válce. Ti, kteří přežili, většinou přišli o část, nebo o celou rodinu, a také ztratili domov, místo, kam by se mohli vrátit. K napsání tohoto románu autora inspiroval skutečný příběh dívky, kterou tento problém postihl a která se s ním nedokázala vyrovnat: „Byla to krásná osmnáctiletá dívka, kterou jsme všichni v Praze na Starém Městě znali, obdivovali a kamarádili se s ní. Vysoká, plavovláska, modrooká Židovka, velice krásná, vypadala už dospělá. Přežila tři roky války,

⁴² Festival spisovatelů Praha. Lásky a nenávisti: Arnošt Lustig: *Láska je citová paměť* [cit. 7. 6. 2014], dostupné z: http://www.pwf.cz/archivy/texty/rozhovory/arnost-lustig-literatura-je-citova-pamet_2355.html

*neznásilnili ji, z tábora se vrátila neporušena. Usmívala se, jak se někdy dívky usmívají tajemným a slibujícím úsměvem, takže jsme si mysleli, že je šťastná. Ve skutečnosti přišla o oba rodiče, tedy, strýce, známé, přežila vyčerpaná, ale nedala to na sobě znát. Mír jí nedal, co čekala. A jednoho dne se zabila.*⁴³

Tato dívka byla předobrazem Dity Saxové.

Děj románu Dita Saxová

Román *Dita Saxová* se odehrává v roce 1947, tedy nedlouho po druhé světové válce. Hlavní postavou je Dita Saxová, osmnáctiletá Židovka, která jako jediná z rodiny přežila holokaust. Žije v Praze, v dívčím internátu pro židovské sirotky. Očekává, že po válce nastane nová svobodná doba a lidé budou lepší. Ditu navštíví advokát jejího strýce, jež ve válce také zahynul, a donese jí dědictví, zlaté folie. Dita je tak zbavena existenčních starostí, což je ovšem později důvodem, proč jí ostatní dívky z internátu závidí. Trnem v oku je jim i její vzhled, protože Dita je velmi krásná, a je také ze strany mužů velmi žádaná. Točí se okolo ní tři nápadníci, romantický, naivní a nezkušený mladík Fici Neugeborn, Herbert Lágus pocházející ze zámožné podnikatelské rodiny a povrchní suverén David Egon Huppert. Pokouší se o ni také doktor Gottlob, postarší a slizký muž, který se posléze ožení s Ditinou kamarádkou a spolubydlící Lízou. Všichni muži jsou pro Ditu zklamáním, ani jeden jí nemůže dát to, po čem ona nejvíce touží – pocit jistoty, opravdovou lásku, zázemí a porozumění. Přesto se Dita snaží navázat vztah s mužem. O panenství přijde Dita s Davidem Egonem Huppertem, chvíli se cítí šťastná, ale posléze nastává vystřízlivění a Dita si připadá jako opotřeбенý předmět. Dita však odmítá Ficiho i Herberta a jede s mezinárodní organizací

⁴³ LUSTIG, Arnošt: *Interview. Vybrané rozhovory 1979-2002*. Praha: Akropolis, 2002, s. 169.

jako dobrovolnice do Švýcarska, kde nakonec spáchá sebevraždu skokem z ledovce.

Vzhled a sexualita Dity Saxové

Jak jsme již uvedli výše, Dita Saxová byla velmi krásná dívka: „*Mohla být se svou svěží pletí a nedotknutým tělem spokojená, což každý nemohl. Dovedla si představit, jak jednoho dne bude stát proti muži – se svým hladkým břichem a úzkým pasem, širokými a odpouštějícími boky, svolná jít až tak daleko, jak je nutné jít, až přijde její čas.*“⁴⁴ byla plavovlasá a modrooká, což je pro židovskou dívku neobvyklý zjev. Byla ostatními postavami hodnocena jako nejkrásnější, ze všech dívek, které bydlely na internátu: „*V duchu viděl před sebou usměvavou tvář Dity Saxové, se sněhobílými pravidelnými zuby, kromě jednoho dole, světle hnědé vlasy, modré oči a dospívající tělo s dlouhýma nohama. Dita Saxová byla v domě jedna z nejhezčích, nejenom proto, že byla o hlavu větší než ostatní, a světlovlasá, s krásnýma modrýma očima.*“⁴⁵ Možná právě proto byla neustále středem pozornosti. Autor klade na vzhled Dity velký důraz. Časté autorovy popisy Ditina oblečení ukazují, že Dita byla vždy čistě a pěkně oblečená, ráda se koupala a byla vždy upravená, tudíž na svůj vzhled velmi dbala.

Její krásné vzezření je jí spíše na obtíž, protože je předmětem zájmu ze strany ostatních dívek. Její krása způsobuje to, že je neustále atakována muži, kteří ji vnímají jako sexuálně atraktivní ženu a její osobnost tak redukuje pouze na sexuální objekt.

Dita prožije první milostný styk s Egonem Davidem Huppertem: „*D. E. ji svlékl. Nebránila se už ani v nejmenším. Pak svlékal sebe. Cítila své tělo, bušení srdce, vlhko v očích. Celá se chvěla. Bylo to krásné, nepoznané napětí.*

⁴⁴ LUSTIG, Arnošt: *Dita Saxová*, Praha: Mladá fronta, 2007, s. 11-12

⁴⁵ tamtéž, s. 12-13

*Cítila cukání v podbřišku. Po těle jí přeběhl příjemný mráz. Vycházela D. E. vstříc, aby našel, co hledal. A aby vyvážila, v čemu mu asi ještě nedovedla vyjít vstříc.*⁴⁶ Je to Ditin jediný sexuální zážitek v životě. Byla na sex zvědavá, lákal ji, ale po první zkušenosti má v sobě stejnou prázdnotu jako dřív.

Vlastnosti a charakter Dity Saxové

Dita Saxová je introvertní, poměrně neprůbojná dívka, i když v rozhodujících chvílích si dovede stát za svým. Stěží se orientuje v poválečné společnosti a špatně snáší povrchnost a bezohlednost, kterou všude okolo sebe vidí (zvláště u mužských postav). Je citlivá, hledá opravdovou lásku, chce s někým sdílet své pocity. Přežila koncentrační tábor, kde prosila německého důstojníka o milost pro svou matku, kterou poslali na smrt, umí tedy bojovat za druhé. K ostatním dívkám v internátu se chová laskavě, přátelsky, dokonce se s nimi rozdělí o své dědictví. V internátu má tři kamarádky – Lízu a Brittu, které s ní sdílejí pokoj, a Toničku. Líza se později vdá za doktora Gottloba, Britta odjíždí do Anglie. Nejblíže vztah má Dita s Toničkou, Dita na Toničce lpí, supluje jí starší sestru, Tonička Ditu obdivuje. Tonička je fyzicky drobná a neduživá dívka, kdežto Dita je dobře rostlá krasavice. Možná právě jejich fyzický nesoulad založil jejich přátelství. V podstatě má tedy Dita převážně kladné vlastnosti a pevný charakter. Navenek působí suverénně, uvnitř je však bezradná a osamocená. Je poznamenaná válečnými událostmi, pobytem v koncentračních táborech, ztrátou rodičů, pocitem vykořeněnosti a přes svou veškerou snahu není schopná v poválečném světě obstát, nechce přijmout jeho pravidla, a proto nakonec spáchá sebevraždu.

⁴⁶ tamtéž, s. 124-125

Vývoj Dity Saxové

Z častých retrospektivních pasáží víme, že Dita byla opečovávaným jedináčkem v rodině pradleny a svrškaře (ševce). Z bezstarostného dětství byla vytrhnuta tím nejhorším možným způsobem, když byla s rodiči deportována do Terezína a později do Osvětimi. V koncentračních táborech musela každodenně přihlížet utrpení, smrti i tomu, jak byli poslání na smrt její rodiče. Po válce je o ní postaráno díky Židovské obci, která zřídila internát pro osiřelé židovské dívky, kde Dita žije. Díky dědictví po strýci je zbavena i existenčních starostí. Dita se však k válečným traumatům neustále vrací, ať prostřednictvím vnitřních monologů nebo rozhovorů s ostatními postavami. Její psychika se během děje románu příliš nevyvíjí, je velmi poznamenána válečnými útrapami a Dita, ač se snaží, nedokáže stopy válečných hrůz vymazat.

Dita Saxová jako reprezentantka doby

Dita Saxová je reprezentantkou poválečné doby, kdy se přeživším otevírají nové možnosti, které nabízí svobodná doba. Může studovat, pracovat, provdat se, odjet do zahraničí. Dita je ale příslušnicí židovského národa, představuje tedy typ literární hrdinky poznamenané dobou, v níž žila, a která patří k nejkrutějším v celých lidských dějinách. Jako Židovka měla štěstí, že přežila válku, ale není schopna tuto zkušenost vytěsnit ze svého života a dělat, jako že se předtím nic nestalo (což dělají ostatní, kteří podle Dity se k životu chovají bez úcty). Dita Saxová tedy představuje typ člověka poznamenaného válkou, která se ukazuje být jako doživotní trauma pro zúčastněné a přeživší.

Dita Saxová typologicky

Ditu Saxovou hodnotíme jako pasivní, citlivou hrdinku, poznamenanou traumaty z války, které nedokáže překonat.

Podle typologie Daniely Hodrové bychom postavu Dity Saxové zařadili k modelu postava-definice a podle typologie Tomáše Heřmana je Dita hrdinkou uzavřenou a trpící.

2.2 Arnošt Lustig: Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou

Jedná se o novelu, která vyšla poprvé v roce 1964, a která, podobně jako *Dita Saxová*, vychází ze skutečných událostí. První událost se odehrála v roce 1943, kdy zajali němečtí vojáci na Sicílii několik židovských podnikatelů, kteří se vraceli z Ameriky a pod záminkou, že je vymění za své zajaté vojáky, od nich získají veškerý majetek a nakonec je zabijí. Postava Kateřiny Horovitzové má svůj předobraz u polské herečky, která při cestě do plynové komory zabila německého důstojníka. Tyto události byly ve skutečnosti na sobě nezávislé, ale Arnošt Lustig je spojil a vytvořil tak fabuli své novely.

Děj novely Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou

Dvacet židovských obchodníků se vrací z emigrace v USA přes Itálii, kde jsou však zajati nacistickými důstojníky. Jsou převezeni do zajateckého tábora, kde se jich ujímá důstojník SS Bedřich Brenske. Ten je pověřen vymámit z obchodníků peníze, které mají uložené na švýcarských kontech. Za to jim přislíbí převoz zpět do USA. V táboře je také mladá polská Židovka Kateřina Horovitzová, která má být spolu s rodinou deportována do Terezína. Hermanu Cohenovi (jednomu z obchodníků) se mladá dívka zželela a poprosí Brenskeho, jestli by se nemohla připojit k nim, aby mohla být s nimi deportována do USA. Brenske souhlasí, protože mu obchodníci za to nabízejí peníze. Skupina se vydává na cestu vlakem do Hamburku, kde na ně má čekat

lod'. Skupina zpočátku netuší, že jde o podvod, protože Bedřich Brenske vypadá na první pohled solidně a vzbuzuje jejich důvěru. Jediným nedůvěřivým je obchodník Rappaport-Lieben a Kateřina. Jelikož Kateřina nemá pas, tak se ještě skupina vrací do tábora, kde proběhne svatba Kateřiny s Hermanem Cohenem, Kateřina tak získá pas a skupina může pokračovat dál. Brenske díky svatbě vymámí z Židů další peníze. Když konečně přijedou do přístavu a vidí lod', na které mají odplout do Ameriky, vymyslí si Brenske další výmluvu, vymámí z nich další peníze a jedou do tábora, kde se z hygienických důvodů mají podrobit dezinfekci. Jsou nahnáni do „očistné místnosti“, kde se mají všichni svléknout. Tady už všichni tuší, že se jedná o plynovou komoru a že se blíží jejich konec. Kateřina, i když ví, že jí, ani židovským přátelům to nepomůže, vytrhne německému důstojníkovi zbraň a zastřelí ho, přičemž postřelí i dalšího dohlázele. Všichni jsou potom nahnáni do plynové komory a postříleni.

Vzhled a sexualita Kateřiny Horovitzové

Kateřina je stejně jako Dita Saxová velmi krásná dívka. Nedožíváme se přesně, kolik je jí let, ale často se v knize hovoří o tom, že vypadá ještě dětsky: „*Uznával v duchu, že je ve svém dětském výrazu, dozrávajícím těle a tváři mladé ženy.*“⁴⁷ Německý voják Emerich Vogeltanz ji vidí takto: „*Byla vskutku setsakramentsky pěkná, ta židovská děvka, přiznával si Emerich Vogeltanz v duchu, urostlá, o něco vyšší než pan Herman Cohen, který ostatně také nevypadal jako nějaký trpaslík, a zároveň útlá v ramenou a se štíhlou hladkou šíjí. Její nohy měly ladnost prchající srny a vlasy byly jako nejčernější uhlí, dlouhé, pevné a lesklé.*“⁴⁸ Často jsou zmiňovány její zelené

⁴⁷ LUSTIG, Arnošt: *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*. Praha: Československý spisovatel, 1964, s. 10.

⁴⁸ tamtéž, s. 14-15

oči: „*Oči Kateřiny Horovitzové se dívaly ted' o poznání méně litostivě, zářily v odlesku staré mědi, hnědé a zelené, s jemným nádechem zlata.*“⁴⁹

Co se týká sexuality, tak v této novelo nejsou tu žádné otevřené sexuální scény, ale je zřejmé, že Kateřina Horovitzová je považována za sexuálně žádoucí ženu/dívku: „*Musela si složit svůj varšavský kabát a četaře Emericha Vogeltanze napadlo, že by svlékání mohlo pokračovat. (Zřejmě ho tato možnost vzrušila, protože si olízl bezděčně jazykem silné chlapecké rty. S tímhle dítětem – řekl si v duchu – by se patrně užilo, a napadlo ho několik dalších představ, a sledoval její ústa a hrud).*“⁵⁰ I když je Kateřina krásná a sexuálně atraktivní, což vnímají i němečtí vojáci, nijak jí to nepomůže, je Židovka a to je jediný určující a rozhodující aspekt o jejím životě a smrti.

Vlastnosti a charakter Kateřiny Horovitzové

Kateřinu poznáváme ve chvíli, kdy je s rodinou na rampě u vlaku a otec říká, že si přicházejí pro smrt. Kateřina otřesena tím, co řekl, se vzpírá: „*Ale já nechci zemřít.*“⁵¹, tento výjev zahlédne Herman Cohen a vezme ji z rampy pryč, aby ji zachránil. Kateřina se vzepřela otci a tímto činem si prozatím zachránila život, protože zbytek její rodiny, matka, otec, dědeček a šest sester byli bezprostředně poté zplynováni. To však Kateřina netušila. Tento čin byl projevem Kateřininy statečnosti, vůči rodině to byl však čin zbabělý. Kateřina ale poté neustále přemýšlí, jak rodinu zachránit, po důkladné rozvaze a dlouhém odhodlávání nakonec poprosí Hermana Cohena o vykoupení své rodiny.

Zastřelení německého důstojníka a postřelení jeho kolegy je také statečným činem, i když z jiného úhlu pohledu by tento čin mohl být brán jako poslední zoufalý skutek před jistou smrtí. K tomuto činu je v podstatě

⁴⁹ tamtéž, s. 16

⁵⁰ tamtéž, s. 26

⁵¹ tamtéž, s. 9

dotlačena okolnostmi a vědomím, že zanedlouho zemře. Má potřebu něco udělat, cokoliv, aby alespoň částečně pomstila ponížení, které se jí a jejím soukmenovcům, dostalo v podobě léčky od Bedřicha Brenského a ponižování německými vojáky v očistné místnosti, předpokoji plynové komory, kde jsou donuceni se všichni svléknout a přihlížející vojáci se baví na jejich účet.

Vývoj postavy Kateřiny Horovitzové

Kateřina Horovitzová není hlavní postavou novely, zpočátku ji vnímáme spíše jako pasivní pozorovatelku, byť se okolo ní točí veškeré dění. Většinu čtenářovy pozornosti zaujme postava Bedřicha Brenského a jeho mistrná manipulace, díky níž vyvíjí nátlak na skupinu židovských obchodníků. Přestože se novela odehrává během krátkého časového úseku, můžeme sledovat určitý vývoj postavy, na začátku je Kateřina dítětem, které se vzepřelo otci a je sama bezradná a nejistá, zda udělala správně. Trápí ji výčitky svědomí vůči rodině a snaží se rodinu zachránit, i když zpočátku jedná rozpačitě a trvá dlouho, než si u Hermana Cohena vyprosí její vykoupení. Jako jediná (spolu s Rappaportem-Leiebenem) prohlédne Brenského úlisnost a tuší, že byla skupina vlákána do léčky. Svůj vnitřní vývoj dovršuje před plynovou komorou, kdy zabije německého vojáka, aby ukázala, že čest a odvaha jí nechybí. Tímto činem v podstatě dospěje.

Kateřina Horovitzová jako reprezentantka doby

Stejně jako Dita Saxová, je Kateřina Horovitzová hrdinkou silně poznamenanou dobou, ve které žije, tedy v období druhé světové války, a také tím, že se narodila jako Židovka. Kateřina na rozdíl od Dity válku nepřežije, i když smrtí skončí příběh obou dvou hrdinek. Kateřinin příběh je zasazen přímo do období války, kdy je konfrontována se zvláštností německých vojáků, a i když se snaží ze všech sil si život zachránit, nepodaří se jí to.

Kateřina Horovitzová typologicky

Kateřina je příkladem aktivní, statečné hrdinky, která bojuje, ale její boj je marný.

Typologicky je Kateřina Horovitzová spíše postavou-hypotézou, její chování bylo nepředvídatelné a její postava není plně vysvětlitelná. Podle Heřmanovy typologie je zařazení nejednoznačné, shledáváme u ní rysy všech tří typů – zpočátku je uzavřená, bezradná, nejistá, poté zabojuje a z pomsty zastřelí vojáka.

2.3 Arnošt Lustig: Krásné zelené oči

Na rozdíl od prvních dvou Lustigových próz napsaných v šedesátých letech 20. století, se jedná o román, který byl poprvé vydán v roce 2000 ve Velké Británii a USA. V České republice dílo vyšlo o tři roky později, a ve stejném roce byl román nominován na prestižní Pulitzerovu cenu. Tento román a dvě předchozí prózy tedy od sebe dělí více než 35 let. Román vypráví příběhy patnáctileté Hanky Kaudersové, která se stala prostitutkou v polním nevěstinci, aby si zachránila život. I v tomto případě Lustig čerpal ze skutečnosti, sám měl totiž první milostnou zkušenost právě s prostitutkou v terezínském ghettu.

Děj románu Krásné zelené oči

Hanka Kaudersová, v románu přezdívaná Kůstka, žila před válkou s rodiči a s bratrem v Praze. Na začátku války byla celá rodina deportována do terezínského ghetta, kde pobývala dva roky. Poté byli všichni převezeni do koncentračního tábora Auschwitz-Birkenau. Bratr Ramon šel ihned do plynu jako mladší osoba 15 let, otec spáchal sebevraždu a matka byla zastřelena při pokusu o útěk. Hanka pracovala u doktora Kruegera jako pomocnice. On na

ní zkoušel pokusy s rentgenovým zářením, a tímto způsobem ji také sterilizoval. Kvůli tomu, že transplantoval omrzlému německému důstojníkovi židovskou kůži, byl okamžitě převelen na frontu. Jeho místo obsadil nový lékař, který měl vybrat 36 dívek, které budou prostitutkami v polním nevěstinci pro německé důstojníky. Hanka se k výběru náhodou připletla a dobrovolně se přihlásila, protože tušila, že je to šance, jak se zachránit. Musela ale lhát o svém věku a židovském původu. Do nevěstince se opravdu dostala a strávila tam jedenadvacet dní. Jelikož už se schylovalo ke konci války, museli Němci začít ustupovat a nevěstinec evakuovat. Hance se podařilo v nastalém zmatku uprchnout spolu s další židovkou Estelou, jež ale během útěku umírá. Hanka se schovala do vagónu s uhlím na jednom nádraží, poté utíkala, měnila místa, až skončila v Maďarsku, kde se nějaký čas ukrývala u rabína Gidena Schapíra. Po skončení války se vrátila do rodné Prahy, kde žila v internátě pro sirotky. Později se provdala za vypravěče příběhu. Své bolesti a traumat z války, z koncentračních táborů a nevěstince se však nikdy nezbavila.

Vzhled a sexualita Hanky Kaudersové

Podobně jako dvě předchozí Lustigovy hrdinky Dita a Kateřina, i Hanka byla velice krásná, hauptman Hentschel, německý důstojník, který navštíví nevěstinec a chce nejmladší dívku, vidí Kůstku takto: *„Už si prohlédl tu novou prostitutku. Ocenil štíhlé dětské hrdlo, labutí běl a nazrzlé vlasy, buď ještě nedorostlé, jak ji ostříhali dohola, nebo přistřižené, aby vypadaly jako štětiny nebo přilba. Měla světlounkou pleť, to se mu zamlouvalo. Přejít mezi krkem a rameny jako kočka. Zarudlé, trochu vyděšené oči. Na kurvě vypadala dobře.“*⁵² V tomto románu je však krása hlavní postavy velmi rozhodující, protože rozhoduje o jejím přežití. Kdyby Hanka krásná nebyla,

⁵² LUSTIG, Arnošt: *Krásné zelené oči*. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 34.

do nevěstince by nebyla vybrána a čekala by ji smrt. Vzhled Kůstky je v podstatě prostředkem, umožňujícím její přežití. Navíc je ještě zdůrazněn v názvu románu – zde se mluví o *krásných zelených očích*. Její zelené oči jsou zmíněny v románu několikrát, v jejích očích je skryté všechno její utrpení, vše, co si za války prožila: „Zahleděl se do zeleného moře jejích vystrašených a smířených očí. Mohl si pro sebe říct, že se dívaly jako dva povadlé květy, jako dva ohlazené zelené kameny, a bázeň a nevraživost v nich ji prozradily.“⁵³ Rabín Schapíro vidí její oči takto: „Rabín se styděl pohlédnout do jejích polodětských, polodospělých očí. Nechtěl v nich vidět jezero smrti zanesené popelem. Neměla jen smutné oči. Měla oči, které viděly, co měla za sebou, i co ji čekalo, jestli ji neopustí štěstí.“⁵⁴ A „....Rabín viděl v jejích zelených očích, o čem ani nevěděla. Život, který vedla, nejen těch jednadvacet dnů v Nr. 232 Ost. Měla v pohledu to cizí, co do sebe vstřebávala a na co si nedokázala zvyknout. Břímě, které by neunesl. Nahotu: servané šaty. Pak drásali její kůži a maso.“⁵⁵ Její oči jsou připomínkou všech hrůz, které Hanka prožila (oko – do duše okno).

Jelikož se většina románu odehrává v nevěstinci, tak zde sex hraje velkou roli. Díky otevřenému a detailnímu popisu sexuálních scén si můžeme lépe představit, jakému psychickému i fyzickému utrpení byla Hanka vystavována: „Roztáhl jí dlaněmi nohy. Pootevřel ústa. Viděla jeho silné bílé zuby. Dýchal prudce. Přitiskl ji hrudí tak silně, že cítila zády a rukama dřevo postele. Pomohl si koleny. Bála se, že ji roztrhne. Už věděla, že by si věděl rady i bez oleje. Už znala, co je síla muže, znásobená zuřivostí, s jakou si bere, co chce.“⁵⁶ V nevěstinci Kůstka prožije svou první sexuální zkušenost. Němečtí vojáci ji vnímají jako objekt, který jednorázově poslouží jejich

⁵³ tamtéž, s. 266.

⁵⁴ tamtéž, s. 126.

⁵⁵ tamtéž, s. 126.

⁵⁶ tamtéž, s. 50

potřebám, Hanka si toto, i přes svůj nízký věk, velmi dobře uvědomuje a snaží se to jenom vydržet, aby přežila.

Všichni muži, s kterými se setkává, ji vnímají jako sexuální objekt (s výjimkou rabína Schapíra, který k ní má spíše otcovský vztah), Němci ji vnímají jen pro její tělo, ale vypravěč příběhu, jehož jméno se nedozvídáme a kterého si nakonec Kůstka vezme za muže, ji vnímá s láskyplností a něhou, protože ji doopravdy miluje, což ovšem neznamena, že pro něj není Kůstka objektem sexuální touhy.

Vlastnosti a charakter Hanky Kaudersové

V první části knihy, odehrávající se v nevěstinci, se mnoho o Hance nedozvíme. S Němci hovoří útržkovitě, protože se bojí, že někdo pozná, že je Židovka. Z jejího jednání dokážeme přečíst jediné – chce vydržet, chce přežít a tomu podřizuje všechno. V části románu, kdy pobývá u rabína, je už situace jiná, rabínovi důvěřuje, a proto se mu svěruje se svými zážitky a pocity. Její hlavní vlastností je statečnost, když se náhodou připleťe k výběru dívek do nevěstince, všechno vsadí na jednu kartu a lže o svém původu i věku. Její motivací je přežít za každou cenu. Lež v takovéto situaci snad nemůžeme považovat za nemorální. Přesto však v různých situacích vidíme, že občas propadne strachu, studu a nejistotě, i když se snaží být co nejotrlejší, aby přežila a nepřipouštěla si hrůzy, které jsou na ní páhány. To je samozřejmě dané jejím nízkým věkem, je jí teprve patnáct let a v podstatě je ještě dítě, i když je okolnostmi nucena předčasně dospět. Přesto je vnitřně velmi silná, což dokazuje i její chování v nevěstinci, kdy musela být po vůli denně až patnácti vojákům. Dívky, které se vojákům vzeprou nebo neuposlechnou rozkaz, mohou být zastřeleny, což se jedné dívce stalo. Kůstka tedy věděla, že se musí plně odevzdat vojákům, uvědomovala si, že si nemůže postěžovat nebo něco odmítnout: „Zatvrdila se ke všemu, co ji oslabovalo. Soustředila se

*na to, jak vydržet. Otupělost měla jako neviditelný štít.*⁵⁷ Svou statečnost potvrzuje i v případě návštěvy německého důstojníka Stefana Sarazina, který fanaticky nenávidí Židy a Kústce o tom neustále vypráví. Když je vhodná příležitost, nasype mu do láhve s pitím cyklon B, což je plyn, kterým Němci hromadně zabíjeli Židy v plynových komorách. Zda zemřel, či přežil, se nikdy nedozví. Svou statečnost potvrzuje i po útěku, kdy je opět motivována jít dál touhou žít a přežít. Sama však vnitřně bojuje s výčitkami svědomí vůči své zemřelé rodině (že dělá dobrovolně prostitutku a že zapřela svůj židovský původ a zradila tak židovskou komunitu). Tuší, že by rodiče její počínání neschvalovali a u každé soulože na ně myslí.

Vývoj postavy Hanky Kaudersové

Na začátku příběhu je patnáctiletá Hanka dívkou s dětským uvažováním, která ještě nic neprožila a má minimální zkušenosti s opravdovým životem. Díky brutálním situacím, v nichž se ocitá, je nucena předčasně dospět a vzít život do svých rukou. Po válce se Hanka rozhodne už nikomu nevyprávět o prožitých hrůzách a snaží se adaptovat na život ve svobodě. Na rozdíl od Dity Saxové, která tuto adaptaci nezvládá a páchá sebevraždu, Hanka žije, byť je její duše doživotně poznamenána a těžko se s minulostí vyrovnává. Její vůle žít je však velmi silná a překonává všechno.

Hanka Kaudersová jako reprezentantka doby

Stejně jako Dita Saxová a Kateřina Horovitzová je Hanka Židovka, což je určující a rozhodující aspekt jejího osudu. Hanka se mu však za každou cenu snaží vzdorovat, a v tom je odlišná od dvou předchozích Lustigových postav. Jediná z této trojice postav přežívá válku i poválečnou dobu. Svoje

⁵⁷ tamtéž, s. 16-17

utrpení si však v sobě nese napořád a neustále všechno konfrontuje se životem v táboře. Budoucnost si chce ale tvořit sama a dělá pro to všechno.

Hanka Kaudersová typologicky

Hanka je příkladem aktivní hrdinky, která disponuje nezlomnou vůlí žít, je však doživotně poznamenána traumaty z války.

Postavu Hanky Kaudersové bychom zařadili k typu postava-definice a podle druhé typologie ženských hrdinek jde o hrdinku bojující.

Porovnání ženských postav Arnošta Lustiga

Všechny tři postavy Lustigových próz jsou Židovky, které byly poslány do koncentračních táborů, všechny tři přišly o svoje blízké a zůstávají na světě samy. Všechny jsou nuceny bojovat o svůj další život a vzít osud do svých rukou. Musí se přizpůsobit nelidským podmínkám, kterým jsou vystavovány. Výrazný aspekt, který tyto postavy spojuje, je krása, všechny jsou krásné (i když jen u Hanky je to řečeno explicitně a zvýrazněno názvem románu), Hanka a Kateřina si díky výjimečnému vzhledu v podstatě prodlužují život, u Dity je krása spíše na překážku. Všechny tři jsou sexuálně přitažlivé pro muže, Kateřina a Hanka dokonce pro německé vojáky, což je vzhledem k tomu, že jde o Židovky, poněkud paradoxní. Dita, Kateřina i Hanka dostávají šanci, Dita tu, že přežije válku, Kateřinu vykoupí Herman Cohen a Hanka má svou šanci v podobě práce v nevěstinci. Se svými šancemi nakládají rozdílně, Dita se vzdává a volí dobrovolnou smrt, Kateřina bojuje do poslední chvíle, ale výsledek je stejný, také umírá. Jediná Hanka přežije válku a svou šanci proměňuje, i když je doživotně poznamenána tím, co za války zažila. Všechny tři postavy spojuje především touha žít. Jsou to nehrdinské hrdinky, které měly svůj předobraz v mnoha židovských osudech za druhé světové války. Jsou to svědkyně doby, která byla v moderní historii

bezpochyby nejkrutější, doby holokaustu. Arnošt Lustig v těchto (i svých dalších) prózách ukazuje, čemu všemu byli Židé za války vystavováni, co museli vytrpět. V příbězích těchto tří dívek však ukazuje, že věří v lidskost, v dobro, které ve člověku je, a které se nedá zlomit ani v těch nejvíce nemilosrdných podmínkách.

2.4 Josef Škvorecký: Legenda Emöke

Legenda Emöke je lyrická novela spisovatele Josefa Škvoreckého⁵⁸, kterou napsal v roce 1958. Poprvé byla vydána v roce 1963. Líčí příběh

⁵⁸ JOSEF ŠKVORECKÝ (27. 1. 1924–3. 1. 2012) byl spisovatel, esejista, překladatel a publicista. Narodil se v Náchodě v rodině bankovního úředníka. V roce 1943 absolvoval náhodské reálné gymnázium a poté pracoval ve válečném průmyslu jako nekvalifikovaný dělník. Ve volném čase hrál v náhodské jazzové kapele. Po válce začal studovat pražskou lékařskou fakultu, poté však přestoupil na studium angličtiny a filosofie s perspektivou středoškolského profesora. Jako učitel opravdu krátce působil. Po získání doktorátu v roce 1951 musel nastoupit vojenskou službu u tankového praporu v Mladé. Po vojně pracoval jako redaktor v nakladatelství Odeon a v roce 1963 se stal spisovatelem na volné noze. V roce 1958 se oženil se Zdenou Salivarovou, dcerou pražského knihkupce a nakladatele, pozdější spisovatelkou a nakladatelkou. Na přednáškovém turné po USA zjistil, že práce na jeho románu Tankový prapor jsou zastaveny, a tak se domů už nevrátil. Emigroval s manželkou do kanadského Toronta, kde pracoval na univerzitě jako profesor v oboru literatury, divadla a filmu. Se svou ženou Zdenou Salivarovou založil nakladatelství Sixty-Eight-Publishers, kde vydávali díla exilových a doma zakázaných autorů. Hlavním téžističem Škvoreckého tvorby je zobrazení reality světa jeho současníků. Patří k významným českým prozaikům druhé poloviny 20. století. Jeho dílo je velmi rozsáhlé. K nejvýznamnějším dílům se řadí Zbabělci, autorova prvotina, která zobrazuje život tzv. slušných lidí na malém městě. Zde zobrazuje vlastnosti jako je zbabělost a prospěchářství. Dalšími díly je např. román Lviče nebo soubor povídek Prima sezóna. Věnoval se také detektivnímu žánru, napsal sérii detektivních příběhů, jejichž ústřední postavou byl poručík Borůvka. Citováno z: Wikipedia: *Josef Škvorecký* [cit. 21. 5. 2014], dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_%C5%A0kvoreck%C3%BD

mladého redaktora, který se na rekreaci zamiluje do krásné a silně nábožensky založené Maďarky Emöke.

Děj novely Legenda Emöke

Příběh se odehrává na venkovské rekreaci v Československu. Děj se odehrává ve velmi krátkém časovém rozpětí několika dnů. Vypravěčem příběhu je mladý redaktor z Prahy, jež je zároveň i ústřední postavou novely. Redaktor, jehož jméno neznáme, se zamiluje do Maďarky Emöke, která ho přitahuje svou krásou a tajuplností. V jeho cílech mu však překáží postava tupého, hrubého a primitivního učitele, který si na Emöke také myslí a chce ji svést. Další překážkou je fakt, že Emöke žije v zajetí nábožensko-magického pojetí světa, jež jí nedovoluje navázat plnohodnotný vztah s mužem. Přesto však během několika rozhovorů pocítí Emöke k redaktorovi určitou náklonnost, tu však překazí učitel, který Emöke řekne, že redaktor má v Praze poměr s vdanou ženou (redaktor mu tuto informaci svěří na začátku rekreace) a že Emöke pro redaktora představuje jenom chvilkové rozptýlení. Emöke dá najevo své zklamání a předčasně z rekreace odjíždí. Následující den odjíždí již všichni zbývající rekreanti a ve vlaku hrají hru na hádání předmětů, což se stane pro redaktora zdrojem pomsty vůči učiteli, touto hrou ho ztrapní před ostatními. Redaktor se vrací do Prahy, opět se schází s Margitkou, se svou vdanou přítelkyní a na Emöke si občas vzpomene, ovšem pouze jako na legendu, na nenaplněný vztah, který mohl být krásný, ale postupem času mu Emöke začne být lhostejná.

Vzhled a sexualita Emöke

Emöke je vyličená jako krásná žena, která přitahuje pozornost mužů: „...měla postavu, jakou mívají tanečnice, štíhlou jako noční lucerny, chlapecké boky a skleslá něžná ramínka a ňadra podobná ňadrům stylizovaných soch, jež neruší tu štíhlou, mladou symetrii těla v trikotu. A oči

*mandlové, gazelí, tmavé, vypálená nitra milíře, a vlasy cikánek, až na to, že byly vykartáčované do matně lesklé černě mramoru.*⁵⁹ Jako sexuální objekt byla vnímána především ze strany učitele, který ji chtěl dostat a jednorázově se s ní potěšit. Redaktora však na Emöke zaujala spíše její krása a tajemnost, i když v jedné chvíli na ni také myslí jako na objekt sexuální touhy, je to večer při tanci, který iniciuje učitel, jež se chce k Emöke dostat blíž, chce cítit její tělo alespoň při tanci a chce ji zbavit zábran, což se mu částečně podaří: „...zábava se rozproudila, musel jsem zase sednout k pianu a obehřávat šlágry a několik mládenců a děvčat a učitel s Emöke se dali do tance. Emöke se změnila, vyloupala se jako pestré motýlí křídlo z šedivé a mysteriózní kukly a tohle byla ona, ne legenda, ale skutečná Emöke, protože ten primitivní a podvědomý učitel neuvědoměle a primitivně našel správnou metodu k srdci skrytému v hloubce a cestě do její budoucnosti, ale jemu ta cesta a ta budoucnost nebyla souzena, protože jemu také nešlo o tu budoucnost, ale jen o přítomnost krátkého rekreačního týdne, jen o oplzlý požitek a oplzlou vzpomínku, která mu měla zůstat. To já měl jít po té cestě, ale ušel jsem už po cestě vlastního života příliš daleko, abych se dovedl bez rozmýšlení vrhnout do budoucnosti. Vytloukal jsem ze žlutých kláves, které se nechtěly vracet do původní polohy, šlágr za šlágre a díval jsem se na ni, a tu jsem náhle začal, jako učitel, také toužit po tom těle, které bylo štíhlé a pevné, po nadrech, která nerušila jeho symetrii.“⁶⁰

Sama Emöke své ženství potlačuje, své tělo a všechno pozemské vnímá jako součást zla, od kterého je nutné se odpoutat, aby mohla splynout s Bohem, což je jejím hlavním cílem.

⁵⁹ ŠKVORECKÝ, Josef: Legenda Emöke, Praha: Československý spisovatel, 1965, s. 15.

⁶⁰ tamtéž, s.33.

Charakter a vlastnosti Emöke

Emöke je mladá, osmadvacetiletá vdova, která prožila nešťastné manželství s primitivním a hrubým mužem, který se v osmačtyřicátém roce, když mu znárodnili podnik, pokusil o útěk za hranice, při němž byl zastřelen. Emöke brzy zemřou i oba rodiče a zůstává sama s dcerou. Podobně jako předchozí hrdinky, které jsme v této práci analyzovali, nemá nikoho blízkého, kdo by jí byl oporou. Snad právě to ji přivedlo k teosofickým naukám, díky kterým věří, že všechno světské, pozemské je zlé a člověk má usilovat o nezávislost na těchto věcech, aby poznal pravou boží lásku, pravdu a dobrotu. Přesto na okamžik uvěří, že je schopna porozumět si s mladým redaktorem, následně je však zklamána, když se dozví o jeho pražské milence, redaktora odmítá a už mu nevěří.

Redaktor je přitahován krásou Emöke, zároveň jej však irituje její víra v boží pravdu a lásku, na které neústupně trvá. Emöke oba muže (redaktora i učitele, považuje za nešťastníky, kteří nepoznali boží sílu lásku a pravdu, a spíše jich lituje.

Její přimknutí k nadpozemským věcem je možné vnímat jako hledání záchytného bodu, jako potvrzení vlastní existence, vymanění se z prázdnoty, kterou prožívá.

Vývoj postavy Emöke

Novela se odehrává v rozpětí několika málo dní, proto se nedá říct, že by Emöke prošla nějakým vnitřním vývojem. Vypravěč/redaktor se jí pokouší vyvrátit její černobílé vidění světa racionálními argumenty, ale nepochodí, i když Emöke na chvíli jisté porozumění pocítí. Jedinými okamžiky, kdy se Emöke projevuje přirozeněji, jsou večerní tance u piana, tam je přítomna i tělesnost Emöke, kterou jinak potlačuje, všechno fyzické jí totiž připadá zlé a ona usiluje o absolutní dobro, o splynutí s Bohem.

Emöke jako reprezentantka doby

Nedá se říct, že by Emöke byla reprezentantkou doby, ve které žije. Ani vlastně nevíme přesně, v jaké době se příběh odehrává. Sám autor v knize uvádí, že byla napsána v roce 1958, a tak se pravděpodobně jedná o příběh z konce padesátých let. Je zde zmíněn únorový převrat z roku 1948, který se Emöke dotkne tím, že je zabaven hotel jejímu muži, který se po této události pokusí uprchnout za hranice a při tomto útěku je zastřelen. Emöke se tedy stane vdovou, ale je poznamenána spíše nešťastným manželstvím než tím, že by se vinou únorového převratu stala vdovou. Po válce se musela starat o rodiče, kteří už byli příliš staří a nemohoucí, aby mohli pracovat. Naskytla se jí možnost provdat se za bohatého pětáctýřicátníka, který vlastnil hotel a vinice. Pro záchranu rodiny před existenčními potížemi si ho vzala. Pro ilustraci charakteru a vlastností jejího manžela uvádíme citaci: „....byl pánovitý, zlý, omezený, na nic nevěřil, na Boha, na demokracii, na lidskou slušnost, na nic, jen na sebe, a chtěl syna pro svůj statek a hotel a vinici, ale neměl národnostní předsudky a nevadilo mu, že je Maďarka. Narodila se jim dcera a tu od ní odešel a zpil se do němoty a týden na ni nepromluvil a pak ji začal také bít, když byl opilý, na statku se scházela bujná společnost, přijížděla auta z Bratislavy, z Košic, z Turčanského Svatého Martina, v jeho pracovně se konaly porady, stal se členem demokratické strany, ale ona na to nemyslela a tenkrát, když k ní v noci přicházel a s dechem páchnoucím jak sklep si na ní vynucoval to, co pro něho snad bylo rozkoší, ale pro ni utrpením a hanbou.“⁶¹

Emöke je tedy spíše obětí nevydařeného manželství, hrubého zacházení, ponižování a bití z mužovy strany. Není obětí doby jako předchozí hrdinky, i když žije také v totalitním systému.

⁶¹ tamtéž, s. 20.

Mateřství Emöke

Emöke je první hrdinkou, která je matkou, můžeme se tedy zmínit v souvislosti s ní, o mateřství. Emöke má malou dceru, na rekreaci je však sama, takže nejsme svědky jejího jednání jako matky. O mateřství Emöke pouze hovoří s vypravěčem/redaktorem. Pojímá ho v duchu svého náboženského vidění světa: „*Děti jsou nevinné a potřebují lásku. Ale jsou zatíženy hříchem. A žena musí trpět za ten hřích, když je přivádí na svět.*“⁶² Svou dceru je odhodlaná vychovat ke svojí pravdě, k Bohu.

Emöke typologicky

Emöke je příkladem éterické, neuchopitelné hrdinky, která je v zajetí svého psychicko-náboženského světonázoru.

Typologicky je možné Emöke zařadit k postavě-definici a podle Heřmanovy typologie jde o ukázkový příklad uzavřené hrdinky.

2.5 Zdena Salivarová: Honzlová (podtitul Protestsong)

Další výraznou ženskou hrdinkou je Jana Honzlová v románu Zdeny Salivarové⁶³ *Honzlová*. Román s výraznými autobiografickými prvky

⁶² tamtéž, str. 25

⁶³ ZDENA SALIVAROVÁ (nar. 21. 10. 1933 v Praze) vlastním jménem Zdena Škvorecká, je prozaička, překladatelka a nakladatelka. Po maturitě na gymnáziu se stala členkou Československého státního souboru písní a tanců. V letech 1968-68 studovala na pražské FAMU obor dramaturgie. V roce 1969 doprovázela svého muže Josefa Škvoreckého na jeho přednáškové turné po USA a z této cesty se již domů nevrátili, emigrovali do kanadského Toronta. V roce 1971 založila Zdena Salivarová spolu se svým mužem nakladatelství Sixty-Eight-Publishers, kde vydávali u nás zakázaná a exilová díla. Vydali jich více než dvě stě. Zdena Salivarová dosud žije v Torontu. Jako literátka debutuje v roce 1968 souborem povídek *Pánská jízda*, který vtípně popisuje střet mužského a ženského světa. Dalším jejím literárním počinem byl román *Honzlová*, v roce 1977 vychází *Samožerbach*, což je kniha, kde se svým manželem Josefem Škvoreckým líčí historii jejich nakladatelství. V roce 1991 vydala povídkový soubor *Nebe, peklo, ráj*, v polovině devadesátých let vydává autobiografický román *Hniň země*, který popisuje osudy Čechů v exilu. Citováno z: Wikipedia: Zdena Salivarová [cit. 20. 5. 2014], dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Zdena_Salivarov%C3%A1

zobrazuje dobu druhé poloviny padesátých let, tedy dobu budování socialismu. Salivarová tento román začala psát v Praze, ale dokončila jej až v Torontu, kam se svým manželem, spisovatelem Josefem Škvoreckým emigrovala. Román vydala v roce 1972 v Torontu v nakladatelství Sixty-Eight-Publishers, které spolu s manželem založila.

Děj románu Honzlová

Hlavní postava románu Honzlová je jedenadvacetiletá Jana Honzlová, sboristka v souboru písní a tanců Sedmikrása. Román se odehrává v polovině padesátých let v Praze. Jana je z politicky velmi problematické rodiny pronásledované režimem, otec emigroval do Ameriky, bratr Ivo je režimem odsouzený pracovat na uranovém dole v Jáchymově, další bratr Pavel je na vojně u PTP, sestra Jarmila hledá svoje štěstí jinde, od rodiny se odtrhla a bydlí v ženských domovech, patnáctiletá sestra Anča je těhotná a připravuje svatbu s vojákem. Matka je už příliš unavená životem a je rezignovaná v podstatě na všechno. Jediný z rodiny, se kterým si Jana dobře rozumí, je její bystrý dvanáctiletý bratr Hugo (Hugáč). Rodina bydlí ve starém pavlačovém domě, kde je sociální zařízení společné pro celé patro. Jana je hlavní živitelkou celé rodiny. Román začíná ve chvíli, kdy je Sedmikrása na zahraničním turné ve Finsku. Janě je odjezd zakázán z politických důvodů. Po dobu zájezdu musí vyřizovat administrativu Sedmikrásky. Náhodou narazí na svůj kádrový spis, kde se dozvídá, že Sedmikrása je plná udavačů, kteří na ní donášejí. V minulosti se Jana jednoho zahraničního turné ve Francii zúčastnila, a ve spise se Jana dozvídá, že StB⁶⁴ má podrobný přehled, kde se pohybovala, s kým mluvila během turné. StB má ale přehled i o životě její rodiny. Režimu je nevhod i to, že Jana má jazykové znalosti, které dále

⁶⁴ StB je zkratka Státní bezpečnosti, politická složka policie pod dohledem KSČ, která u nás fungovala v letech 1945-1990.

prohlubuje a vzdělává se i v jiných oborech. Má vystudované gymnázium, což je jí také spíše na překážku než aby z toho měla prospěch: „*Příliš okázale zdůrazňuje svou pochybnou inteligenci, zakládá si na tom, že má maturitu, čímž nebezpečně rozsévá komplexy mezi ostatními členkami souboru.*“⁶⁵ a „*Studuje západní jazyky v jazykové škole určené pro pracující. Myslím, že by se mělo zjistit, jaká je politická úroveň zodpovědných činitelů v jazykové škole, že přijímá takové živly ke studiu. Myslím, že znalost Honzlové západních jazyků může ohrožovat naše zřízení. Člověk jejího charakteru se je neučí bez jistého záměru. Myslím, že je největší čas, aby byla z našeho kolektivu vyloučena a na její místo byl přijat člověk politicky a lidsky kvalitnější.*“⁶⁶

Jedinou blízkou přítelkyní Jany je uklízečka v Sedmikráse paní Pelikánová, což je prostá srdečná žena se zdravým selským rozumem a velmi ostrým jazykem. V průběhu děje však paní Pelikánová nečekaně umírá, zrovna když je Jana u ní na návštěvě. Této situace využívá StB, obviní Janu z krádeže a naznačuje i možnost vraždy. Zároveň na ni tlačí, aby Jana podepsala spolupráci. Jana odmítá. Na Janu je nasazen agent Sedláček, který ji od smrti paní Pelikánové neustále pronásleduje. Jana se svěřuje se svými problémy bývalému spolužákovi a odmítnutému nápadníkovi Krůnoslavovi, jež se mezitím stal knězem. Ten velmi důrazně Janu před StB varuje. Po paní Pelikánové začala pracovat v Sedmikráse jako uklízečka paní Fantová, která na Janu pilně donáší a zesiluje tlak na podepsání spolupráce s StB. Jana však stále odolává. Zlom nastává v okamžiku, kdy umírá bratr Hugáč, se kterým se utrhne pavlač. Tím Jana ztrácí všechny záchytné body. Sedláček jí v závěru nabízí letenku do Francie, ale Jana se bojí, zda nejde o past, a tak váhá, jestli odjet, či zůstat.

⁶⁵ SALIVAROVÁ, Zdena: *Honzlová*. Praha: Academia 2001, s. 28.

⁶⁶ tamtéž, s. 29.

Vzhled a sexualita Jany Honzlové

I když je Jana mladá, jedenadvacetiletá dívka, nejsou v románu téměř žádné zmínky o jejím vzhledu. Pouze paní Pelikánová pronáší k Janě hodnotící poznámky o tom, jak je hubená. Důvodem, proč se nic nedozvídáme o vzezření Jany, je především to, že příběh je vyprávěn v ich-formě a o vlastnostech Jany se dozvídáme prostřednictvím jejích vnitřních monologů a také dialogů s ostatními postavami. V románu se však nevyskytuje žádná postava poskytující nám popis vzezření hlavní hrdinky.

V otázce sexuality je situace podobná, sexualita je zmiňována pouze v souvislosti s ostatními postavami (např. se sestrou Andulou). Aspekt sexuality není pro Janu Honzlovou jako literární hrdinky podstatný.

Charakter a vlastnosti Jany Honzlové

Z psychologického hlediska je Jana silnou, nekonformní ženou, opravdovou hrdinkou, kterou se ale stává proti své vůli. Má jasný názor na svět, je odvážná, nebojí se bojovat, ale není jí to k ničemu platné. Je inteligentní, což je jí také na překážku. Vnitřně je velmi pevná ve svých názorech (i když je citlivá), snaží se překonávat problémy, bojuje o svoje místo v životě, ale všechno je proti ní. Tím, že má vystudované gymnázium a dále se vzdělává sama, studuje západní jazyky, je trnem v oku ostatním ze souboru Sedmikrása. Ze všech sil se snaží nesplynout s manipulovatelnou masou. Nikdo z rodiny, která je beztak v rozkladu, Janě nepomůže, naopak Jana je tou, která se snaží ze všech sil rodinu držet pohromadě a živit ji. Jana je také dohlážitelkou nad mravností patnáctileté sestry Anduly, protože vysílená matka jí všechno dovolí, jen, aby se s ní nemusela hádat. Nakonec je její snaha marná, protože Andula otěhotní. Jediný Hugo, ač o tolik mladší, byl jejím spojencem, její blízkou duší, do které vkládala velké naděje: *„To je tak prima mít bráchu jako je Hugo. Vlastně úplná naivka, kdo je taky v jedenácti*

světoběžník, ale chápal všechno, až mi někdy klusala husí kůže po tělíčku. Jestli ho někdy dostane nějaká potvora, tak jí vlastnoručně zamáčknu típek.“⁶⁷

Další Janinou oporou je paní Pelikánová, jejíž smrt je bodem, kdy se začne všechno hroutit. Smrt bratra je však definitivou, která Janu zlomí, tragické dění okolo ní se dovrší a kruh se uzavírá.

Jana Honzlová jako reprezentantka doby

Postava Jany je velmi přesvědčivým a plasticky zobrazeným svědectvím o životě v Československu v polovině padesátých let, tedy v nejhorším poválečném období budování socialismu, době, kdy vrcholily politické procesy. Román je částečně autobiografický a asi proto je postava Jany tak přesvědčivá. I když se román čte velmi lehce, jde bezesporu o jedno z nejvěrnějších zobrazení situace v Československu padesátých let v české literatuře. Jana je ženou, která by v dnešní době, která oceňuje individualitu, pravděpodobně dobře obstála, má vlastnosti, které jsou potřebné pro život v dnešní demokratické společnosti, má ostré lokty, je pravdomluvná, přímá, nebojácná. V době padesátých let to však naopak byly vlastnosti, které byly vyloženě nežádoucí. Vyžadovalo se splynout se společností a nijak nevybočovat z řady. Asi právě proto, že Jana je tak silná osobnost a sama obludnost totalitního a donašečského režimu, proti kterému bojovala, by ji pravděpodobně na kolena nesrazila, tak je podrobena ještě dalším zkouškám v podobě smrti jejích dvou velmi blízkých lidí. Takovou míru tragických událostí už Jana nezvládne a stojí před rozhodnutím, zda převzít od agenta Sedláčka letenku do Francie a emigrovat, nebo zda zůstat se svou zhroucenou matkou.

⁶⁷ tamtéž, str. 61

Jana je tedy hrdinkou bojující, hledající své místo ve světě, za žádnou cenu se nechce přizpůsobit socialistické společnosti, ale chce žít sama za sebe, zodpovědně k sobě samé. Je však obětí doby, ve které žije.

Vývoj Jany Honzlové

Janu poznáváme v průběhu několika letních dnů, které však znamenají pro její život výrazný dramatický obrat. Na začátku je odhodlaná, aktivní a chce řešit svůj osud, hrdinně se vydává na StB zeptat, proč nemohla odjet s ostatními na zahraniční turné, když patří k těm lepším zpěvačkám. Tato aktivita se jí však vymstí, protože tím na sebe přitáhne pozornost. První velká rána ji postihne v podobě smrti své jediné přítelkyně paní Pelikánové. Smrt oblíbené kolegyně je jí ještě navíc dávana za vinu. I tak ale neustále bojuje, snaží se dál, velkou motivací je jí bratr Hugo, v němž vidí příslib lepší budoucnosti, ale když zemře i on, už nemá sílu bojovat a propadá beznaději, je rezignovaná a pasivní. V této chvíli má její osud v rukou agent Sedláček, který chce, aby emigrovala do Francie, konec je však nejednoznačný, a tak se nedozvídáme, zda Jana odjíždí nebo zůstává se zdrcenou matkou.

Jana Honzlová typologicky

Jana je hrdinkou aktivní, bojující, avšak zlomenou režimem a osobní tragédií.

Jedná se o postavou-definici a dle Heřmana o bojující hrdinku (překážka však není v ní samé, ale bojuje s okolnostmi, s osudem a s dobou, ve které žije).

2.6 Ladislav Fuks: Myši Natálie Mooshabrové

Myši Natálie Mooshabrové je román Ladislava Fukse⁶⁸ vydaný v roce 1977. Podle *Slovníku české literatury*⁶⁹ jde o utopicko-alegorický román, který popisuje destruktivní působení zla na člověka. V díle jsou zachyceny poslední dva měsíce života hlavní postavy Natálie Mooshabrové.

Děj románu Myši Natálie Mooshabrové

Vdova Natálie Mooshabrová žije v malém bytě v chátrajícím činžáku, pracuje v Péči o matku a dítě (sociální ústav, který se stará o problémovou mládež), kde pomáhá napravovat neposlušné děti a také obstarává hroby na městském hřbitově. Žije v blíže neurčené zemi, v blíže neurčené době, kde se běžně létá na Měsíc, ale je nemožné vyhubit myši, na které musí paní Mooshabrové neustále líčit pasti. Dalším kontrastem je jízda povozů s koňmi, i když je ve městě podzemní dráha. Zemi vládne diktátor Albín Rappelschlund, jenž se netěší oblibě lidu na rozdíl od jím svržené kněžny Augusty, kterou pravděpodobně drží v zajetí, ale nikdo ji už několik desítek let neviděl. Paní Mooshabrová má dvě děti, syna Wezra, což je násilník, který se vrací z kriminálu, a hloupou dceru Nabuli, jež matku vyhodí ze své svatební hostiny. V zemi proběhne převrat, moc převezme policie a vypátrá,

⁶⁸ LADISLAV FUKS (24. 9. 1923 – 19. 8. 1994) byl český prozaik, autor především psychologické prózy. Pocházel z rodiny policejního úředníka, vystudoval filosofii, psychologii, dějiny umění a pedagogiku na Filosofické fakultě UK. Tématem jeho psychologické prózy je druhá světová válka a holokaust. Většina jeho díla je skrytě autobiografická a vyrovnává se v něm se svou homosexualitou. Jeho dílo je osobité, vyznačuje se složitou metaforikou a stavěním příběhu na detailech a opakujících se motivech. Nejvýznamnější díla: román *Pan Theodor Mundstock*, soubor povídek *Mí černovlasí bratři*, román *Variace pro temnou strunu*, román *Spalovač mrtvol*, román *Myši Natálie Mooshabrové* a román *Vévodkyně a kuchařka*. Citováno z: *Slovník české literatury*, heslo Ladislav Fuks [cit. 17. 6. 2014], dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=325>

⁶⁹ *Slovník české literatury*, heslo Ladislav Fuks [cit. 17. 6. 2014], dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1424>

že kněžna Augusta je ve skutečnosti paní Mooshabrová, která se má vrátit na trůn. Než k tomu dojde, paní Mooshabrová se otráví.

Vzhled a sexualita Natálie Mooshabrové

Vzhled naší hrdinky není nikde v románu explicitně popsán. Jediná zmínka, která se váže k jejímu vzezření, je popis oblečení. V úvodu románu, hned na první stránce je nám paní Mooshabrová prostřednictvím vypravěče přiblížena takto: „*A pak tam – až na konci – seděla jakási stařena. Byla v černožlatém šátku, černé Jupce a dlouhé černé lesklé sukni. Na nohou měla střevíce bez kramfleků a na klíně menší tašku.*“⁷⁰ Všechny další zmínky o oblečení hovoří vždy o černé dlouhé sukni a černé tašce, což pravděpodobně souvisí s výrazným motivem smrti v díle.

Na rozdíl od ostatních námi analyzovaných postav, je Natálie Mooshabrová stařena, tudíž sexualita je v jejím případě ze strany autora naprosto potlačena.

Vlastnosti a charakter Natálie Mooshabrové

Na první pohled je paní Mooshabrová hodná, vlídná stařena, sama sebe a své potřeby upozaduje, a stará se o jiné (práce v Pěči, obstarávání hrobů), navíc je trápena ze strany svých dětí Wezra a Nabule. Ovšem spatřujeme u ní ambivalentní polohy. Několikrát je naznačeno, že je paní Mooshabrová travičkou malých chlapců, ale tato stopa se nakonec ukáže jako falešná. V závěru románu však přinese skutečně otrávené koláče k Oberonu Felsachovi. Postava Natálie Mooshabrové velmi svérázně používá jazyk, neustále pronáší stejné repliky (např. o šunce, limonádě a vlašském salátu), zkracuje slova (krimi - kriminál, resta – restaurace, trol – trolejbus apod.), a

⁷⁰ FUKS, Ladislav: MYŠI NATÁLIE MOOSHABROVÉ, Odeon, Praha 1977, str. 15.

tím vytváří dojem prostoduché, neškodné stařenky. Zároveň však tento neobvyklý způsob mluvy paní Mooshabrové propůjčuje příběhu atmosféru na pomezí grotesky a hororu. Domníváme se, že Natálie Mooshabrová je postavou ambivalentní, tudíž nelze s určitostí říci, zda jde o postavu kladnou, nebo zápornou. Natálie Mooshabrová zaujímá několik protikladných rolí (prostoduchá stařena, vražedkyně, pečovatelka, týraná matka, skrývající se vládkyně...).

Natálie Mooshabrová jako reprezentantka doby

I když se román odehrává v neurčité době, můžeme s určitostí říci, že se jedná o totalitní, diktátorský režim, podobný tomu komunistickému, který byl v Československu v době normalizace, kdy tento román poprvé vyšel. V románu je precizně zachycena dusivá atmosféra strachu ve společnosti – k paní Mooshabrové chodí agenti (tajní policisté) vyptávat se na její minulost (v tom můžeme spatřovat analogii ke komunistické Státní bezpečnosti). Paní Mooshabrová je natolik ovlivněna všudypřítomným zlem, že nedokáže důvěřovat vnější realitě, a proto před ní sama utíká do svého nitra, kde žije v zajetí svých bludů. Je to v podstatě obranný mechanismus, který paní Mooshabrové nedovolí přesně vnímat skutečnost takovou, jaká je, a po převratu se zpátky vrátit na trůn. Nejpřiléhavější se nám jeví slova správce domu, v němž naše hrdinka bydlela, ze samého závěru knihy: „*Jak strašné nervy musila ta ubohá žena mít, jak velkou byla nucena být herečkou.*“⁷¹

Vývoj postavy Natálie Mooshabrové

Postihnout vývoj postavy paní Mooshabrové je velmi složité, protože jak jsme uvedli již v podkapitole týkající se vlastností a charakteru, samo

⁷¹ FUKS, Ladislav: *Myši Natálie Mooshabrové*, Odeon, Praha 1977, s. 304.

pojetí postavy je ambivalentní. Natálii Mooshabrovou poznáváme jako ženu trápenou osudem, kterou její dcera vyhodí ze svatební hostiny, nikdo ji nebere vážně a pro své děti je terčem posměchu. Jediný pocit autority zažívá jako dobrovolná pracovnice Péče o matku a dítě, protože má na to doklad, což neustále zdůrazňuje. Paní Mooshabrová v podstatě zůstává stále stejná a vyvíjí se jen minimálně, před zlem i před vzpomínkami se obrací do svého vlastního světa, který je v podstatě smyšleným konstruktem. Sama už neví, které vzpomínky jsou reálné a které ne. I když je v závěru odhalena jako skrytá panovnice, odmítá žít a dobrovolně se otráví. To je možná jediný aktivní čin, jímž se rázně rozhodne řešit svou situaci. Do té doby je pasivní trpitelkou, a tak pozorujeme mírný vývoj od pasivity k aktivitě.

Mateřství Natálie Mooshabrové

Paní Mooshabrová je matkou syna Wezra a dcery Nabule, kteří jsou k matce velmi krutí, i přesto, že se o ně starala a zpívala jim ukolébavku, jak neustále paní Mooshabrová opakuje. „*Co já se s dětma natrápila, co já se s nima nasoužila, co já dělala pro jejich dobro. Já jim zpívala i ukolíbavku.*“⁷² Wezr a Nabule matku vystavují krutým žertům, zesměšňují ji. Dokonce je naznačeno, že jsou členy tajné policie a matku sledují. Mooshabrová se o svých dětech vždy vyjadřuje negativně s povzdechnutím „kdybych ty děti raději neměla“ a stále zdůrazňuje, že je měla, protože je chtěla. Až v samém závěru se dozvídáme, že jsou adoptovaní. Na výchovu vlastních dětí Mooshabrová rezignovala, ale snaží se napravovat problémové děti prostřednictvím práce pro Péči o matku a dítě. Tyto děti (vždy jsou to chlapci) napomíná a žádá je, aby netrápili své rodiče, dívá se na ně optikou svého nenaplněného mateřství.

⁷² tamtéž, s.36

Natálie Mooshabrová typologicky

Jde o tajemnou, nejednoznačně definovanou postavou, obracející se do svého nitra, aby tak čelila zlu, které ji obklopuje.

Podle Hodrové je Natálie Mooshabrová postavou-hypotézou a podle Heřmana jde o uzavřenou hrdinku.

2.7 Jiří Šimáček: Snaživky

Snaživky je název románu Jiřího Šimáčka⁷³, který vyšel v roce 2009 v Brně a byl nominován na cenu Josefa Škvoreckého. Toto dílo je sondou do života zlatokopek, mladých žen, které mají pouze materiální touhy a nic jiného je nezajímá. Román se odehrává v Brně a jeho ústřední postavou je třicetiletá kosmetička.

Děj románu Snaživky

Snaživky nejsou příliš dějovým románem. Jde spíše o monolog ústřední postavy kosmetičky (nemá jméno, ale pro lepší přehlednost ji budeme označovat jako Snaživku), která svůj smysl života vidí v životě v luxusu. Řeceno s nadsázkou, jde v podstatě o návod pro nás, obyčejné lidi, kteří jsme ještě nedosáhli její kvality, jak o sebe správně pečovat, jakou kosmetiku používat, co jíst, jak se správně opalovat v soláriu apod. Vlastní text doplňují

⁷³ JIŘÍ ŠIMÁČEK (nar. 23. prosince 1967 v Brně) je český výtvarník, dramaturg, scénárista a spisovatel. Na Masarykově universitě absolvoval estetiku a dějiny umění. Věnoval se fotografii, výtvarnému umění, od poloviny 90. let spolupracuje s Českou televizí jako dramaturg a scenárista. V roce 2000 založil (se Zdenkem Plachým) Střežený Parnass, „volné umělecké seskupení pro ochranu nejvyšších kulturních hodnot“; společně napsali hry *Nepohodlný Indián* (knižně 2002), *Árie k nezaplacení*, *Last Christmas* aj. „Střežený Parnass zajímají určité základní tematické okruhy,“ doplňuje Šimáček, „bída, přátelství, láska, bolest a utrpení. Jde nám o velké emoce a velká témata, která se ze současného umění vytrácejí.“ Literární dílo: *Snaživky* (2009), *Charakter* (2012). Citováno ze stránek nakladatelství Větrné mlýny: Větrné mlýny: *Jiří Šimáček* [cit. 28. 5. 2014], dostupné z: <http://www.vetrnemlyny.cz/nakladatelstvi/autori/82-Jiri-Simacek>.

odkazy na internetové stránky oněch produktů, jež nám Snaživka doporučuje. Naše hrdinka udržuje vztah se ženatým mužem, který jí však brzy přestává stačit, protože se na obzoru objeví bohatší muž. Ovšem posléze se objevuje ještě bohatší muž než ten druhý. V tomto momentě si začne Snaživka jít tvrdě za svým, chce postoupit ve společenském a majetkovém žebříčku o něco výše a tak neváhá i zabít.

Vlastnosti a charakter Snaživky

Ona bezejmenná Snaživka je první a jedinou vyloženě negativní postavou ze všech analyzovaných. Sama sebe označuje jako *profi* a *na úrovni* a všem, kteří takoví nejsou, (jsou to např. intelektuálky nebo šmudly) se vysmívá. „*Nejsem žádná blbka ani trapka, a už vůbec nejsem žádná přeléčená venkovanka.*“⁷⁴ Sama sebe považuje za výjimečnou a jediné „dobré“, co u ní vyznívá, je, že chce radit „holkám, aby nenaletěly“, ovšem důvod, proč jim chce radit, je čistě sobecký. Touto poradnou by si mohla potvrzovat vlastní výjimečnost a nadřazenost nad ostatními. Je typem snobské, povrchní a sobecké zlatokopky, která nemá žádné morální zásady.

Vzhled a sexualita Snaživky

Na vzhled Snaživka pochopitelně velmi dbá, navíc je kosmetička, takže převážnou část dne jí zabírá péče o svůj vzhled nebo alespoň o svůj vzhled přemýšlí. Vzhled bere Snaživka jako prostředek k dosažení svého cíle, totiž k získání co nejbohatšího muže.

V románu nejsou žádné sexuální scény. Sex je také pouhým prostředkem k ulovení toho správného muže. Snaživka neposuzuje muže podle toho, jestli je sexuálně přitažlivý, ale řídí se výhradně výškou jeho konta, peníze jsou u Snaživky předmětem mužské přitažlivosti a tak nahrazují

⁷⁴ ŠIMÁČEK, Jiří: *Snaživky*, Brno: Větrné mlýny, 2009, s. 12.

sex. Muž se tak dostává v podstatě do role určité kořisti, na kterou má Snaživka namířeno.

Vývoj Snaživky

Snaživka se nevyvíjí, protože ona ani žádného vývoje ve své prostotě a povrchnosti vlastně není schopna. Veškeré její snažení je napřeno k jednomu cíli, kterému podřizuje vše, a to je získání co nejbohatšího muže.

Snaživka jako reprezentantka doby

Snaživka je typickou reprezentantkou skupiny zlatokopek, tedy žen, které nechtějí nic dělat a chtějí mít hodně peněz, jež jim zajistí jejich bohatý manžel.

Snaživka typologicky

Snaživka je příkladem povrchní zlatokopky, která je pro splnění svého cíle schopná všeho. Typologicky můžeme Snaživku zařadit mezi postavy-definice a podle Heřmana jde o typickou pomstychtivou hrdinku.

2.8 Biomanželka

Biomanželka je román českého spisovatele Michala Viewegha⁷⁵, který je volně inspirován jeho rodinou. Hedvika je předobrazem spisovatelovy

⁷⁵ MICHAL VIEWEGH (nar. 31. 3. 1962 v Praze) je český spisovatel a publicista, v současné době nejprodávanější český autor. Pochází z rodiny chemického inženýra a právníčky. V roce 1980 maturoval na gymnáziu v Benešově, poté vystudoval češtinu a pedagogiku na Filosofické fakultě UK. Již za dob studií publikoval povídky v Mladé frontě. Po dokončení studií krátce pracoval jako učitel na základní škole. Poté se stal na dva roky redaktorem v nakladatelství Český spisovatel a poté už se stal spisovatelem z povolání. Kromě románů je i autorem literárních parodií (*Nápady laskavého čtenáře*, 1993) a je držitelem prestižní ceny Jiřího Ortena z roku 1993. V jeho díle najdeme romány, např. *Báječná léta pod psa*, *Výchova dívek v Čechách*, *Román pro ženy*, *Vybíjená*, novely *Lekce tvůrčího psaní*, *Andělé všedního dne* i povídky, např. *Povídky o manželství a sexu*.

manželky Veroniky. Ústředním tématem tohoto románu, který vyšel v roce 2010 je konflikt mužského a ženského světa.

Děj románu Biomanželka

Úspěšný, ale stárnoucí spisovatel Mojmír se zamiluje do mladé, ale obyčejné dívky Hedviky, která pracuje v knihovně. Vezmou se, pořídí si domeček za Prahou a dvě děti, Hedvika se stává ženou v domácnosti, jejíž veškerý čas vytěžuje péče o děti, dům, zahradu a Mojmíra. Postupně se ale na Mojmírovi stává více nezávislou a hledá si další možnosti seberealizace, jiné než jen péči o děti, o manžela a o domácnost. Absolvuje kurs pro duly, věnuje se domácímu vyučování, vede mateřské centrum, zakládá bioklub a Mojmírovy peníze vesele posílá na charitu. Vypravěčkou příběhu je dula, žijící s nimi ve společné domácnosti, ke které Mojmír cítí silné antipatie. Stejně ambivalentní vztah má ona k němu. Mojmír se cítí odstrčený nikoliv na druhou, ale na desátou kolej a ženina aktivita v nejrůznějších směrech (kromě péče o něj) ho deptá.

Vzhled a sexualita Hedviky

V románu nenajdeme téměř žádný popis toho, jak Hedvika vypadá. V podstatě jedinou zmínku o jejím vzhledu nám sděluje dula, když vzpomíná na to, jak se s Hedvikou seznámily: *„Moje setkání s Hedvikou bylo nevyhnutelné. Jejího drobného obličej, jehož nevšední půvab pokaždé naplno odkryje až zářivý úsměv, jsem si všimla okamžitě – a stejně rychle jsme si porozuměly.“*⁷⁶

Mojmírovi vadí, že o sebe Hedvika přestala pečovat, že už se nechce hezky oblékat jako dřív, že není marnivá. *„Mojmír vidí jen Hedvičiny vlasy stažené šátkem, její nepromokavou, pytlovitě působící bundu, ty staré, šustící outdoorové kalhoty a samozřejmě i malý vybledlý batoh, ten neodmyslitelný*

⁷⁶ VIEWEGH, Michal: *Biomanželka*, Brno: Druhé město, 2010, s. 60.

hrb jejího současného půvabu. Posmutněle vzpomíná, jak během svatebních příprav věnovala Hedvika pozornost i tomu nejmenšímu detailu své hedvábné krémové róby. Ted' chodí sedm dní v týdnu oblečená jako vedoucí turistického oddílu, a ještě ke všemu neustále spěchá – právě ted' do zahradnictví v Čáslavi.“⁷⁷

Mojmír si svému nejlepšímu kamarádovi Felixovi stěžuje na proměny manželského sexu: *„Vysledoval jsem, že dává přednost milování v době, kdy je měsíc ve znamení Štíra,“ oznamuje v kavárně Louvre Mojmír Felixovi. „A to jako proč?“ „Protože v tomto období jdou duševní energie spíše do hloubky, probouzej zvláštní tušení a city odváděj tajuplnými směry, chápeš? Měsíc je ve Štíru pouhý dva až tři dny,“ pokračuje Mojmír. „Musím říct, že na druhý straně to pak stojí za to – pokud ovšem právě v těch dnech nemá buď menstruaci, nebo tu její svědivku.“⁷⁸*

Upadající sexuální život a stejně tak upadající zájem Hedviky o sebe pečovat jsou předmětem Mojmírova znepokojení, a posléze i frustrace.

Vlastnosti a charakter Hedviky

Hedvika je zajímavým typem ženské literární hrdinky. Je to mladá žena, věk je blíže neurčen. I když v tomto románu jsou hlavní ženské postavy dvě. Druhá postava je vypravěčkou příběhu: *„Jsem stařena. La Loba. Nejsem královna, kouzelnice ani amozonka; jsem dula. Tančím se životem i se smrtí. Jsem žena, která odhodila lodičky a nyní běhá s vlky. Pobězte se mnou, sestry moje, vezmu vás zpět na duševní území, která nám kdysi patřila.“⁷⁹* Tato postava, dula (odbornice na provázení ženy v období těhotenství, při porodu a v poporodním období)⁸⁰, je jakýmsi symbolem ženství a vnáší do příběhu

⁷⁷ tamtéž, s. 51

⁷⁸ tamtéž, s. 50

⁷⁹ tamtéž, str. 7

⁸⁰ Česká asociace dul: Kdo je dula [cit. 15. 4. 2014], dostupné z: http://www.duly.eu/?page_id=4

mytologický rozměr, jakousi mytologickou alegorii. Na Hedviku má velký vliv a Mojmir právě ji považuje za tu, která nakazila Hedviku alternativností, jež se postupně proměňuje na úplnou emancipaci a nezávislost na manželovi. Hedvika je (s velkou dávkou ironie a nadsázky) zobrazována jako velmi ovlivnitelná žena, která se začne zajímat o jakýkoliv světový problém (domácí vyučování, potřeba založení mateřského centra, laktanční poradenství, problém biopotravin, problém chudých dětí v zemích třetího světa atd.), jež je jí předestřen. Mojmir vnímá tuto vlastnost jako vyloženě negativní, protože Hedvika se mu řešením všech těchto problémů vzdaluje a už o něj nejeví zájem. Mojmir má svou vizi o rodinném bezkonfliktním životě v domečku se zahradou, s vzornou, milující a pečující manželkou, která díky jeho značně nadstandardním příjmům bude pečovat jen o něj a o rodinu a nebude nutné, aby chodila do práce. Tento sen se Mojmirovi rozplyne díky všem Hedvičiným aktivitám a potřebě se realizovat, ale i pomáhat jiným.

Vývoj Hedviky

Hedvika se během děje razantně proměňuje. Mojmir Hedviku poznal v době, kdy pracovala v knihovně, v dětském oddělení, neměla moc peněz a do práce jezdila příměstským vláčkem. Z této situace ji však zachránil Mojmir (jak dula podotýká, přesně v duchu mýtu O Modrovousovi⁸¹):

⁸¹ Mýtus o Modrovousovi je francouzský lidový příběh. Modrovous je bohatý šlechtic známý svým příslovečným vousem a tím, že byl už několikrát ženatý. Co se stalo s jeho manželkami, to nikdo neví. Když jednou navštíví jednoho ze svých sousedů a žádá o ruku jedné z jeho dvou dcer, dívky jsou zděšené a snaží, aby si vybral tu druhou. Modrovous nakonec přesvědčí mladší z nich, aby se za něj vdala. Brzy poté Modrovous oznamuje své ženě, že musí na nějakou dobu odjet a předává jí klíče ke dveřím v jejich zámku. Zároveň jí dává klíč k malé místnosti pod zámkem a zdůrazňuje, že tam nesmí na rozdíl od jiných místností nikdy vstoupit. Dívka přísahá, že do té místnosti nikdy nevstoupí. Modrovous opouští zámek a přenechává jí domácnost. Jeho žena okamžitě cítí nutkání zjistit, co zakázaná místnost obsahuje a přes varování své sestry, která ji přijela navštívit, opouští oslavu a své hosty a zamíří k místnosti. Dívka objevuje strašlivé tajemství místnosti: podlahu pokrývá krev a těla předchozích Modrovousových manželek visí na hácích na zdech. Zhrozená dívka upouští klíč do kaluže krve. Utíká z místnosti, ale krev z klíče nejde

„Zatoužil tu chudou dívku chránit. Toužil jí koupit šaty od Kláry Nademlýnské a vzít ji na červený koberec svého života. Dělal mu to dobře. Jí pochopitelně také. Naivní touha po ráji činí z ženy snadnou kořist. Viděla jsem to tisíckrát.“⁸² Z jejich náhodného setkání na nádraží se díky jeho snaze vyvinul vztah, který se zdál být idylický.

Postupně se však Hedvika více a více vymaňuje ze závislosti na manželovi a hledá si svoje zájmy, potřebuje se realizovat a o muže příliš zájem nejeví. Není to tak, že by ho přestala milovat, nebo se jí zošklivil, ale Hedvika má příliš mnoho aktivit a na Mojžíra zkrátka nezbývá čas, ani energie. Mojžír si dokonce sestavil žebříček podle manželčiny priorit, kde sobě přisoudil desátou (a poslední) pozici: „1. Dům, 2. Zahrada, 3. Děti, 4. Důl, 5. Laktační poradenství, 6. Mateřské centrum, 7. Bioklub, 8. Domácí vyučování, 9. Charita, 10. Mojžír“⁸³

Z chudé dívky, která vzhlížela k zámožnému a slavnému spisovateli se stala neuvěřitelně vytížená a aktivní žena sepisující granty, shánějící peníze na nejružnější aktivity spojené s mateřstvím a zdravým životním stylem. Naše hrdinka přestává žít jen pro manžela, smysl života vidí v něčem jiném. Postupně přestává Mojžíra potřebovat, nemůže s ním sdílet svoje starosti, protože on její problémy ironizuje a je jimi čím dál více popuzován. Hedvika se raději vyhýbá konfliktu a snaží se celou situaci nějak ustát. Jediné, v čem je na manželovi ještě závislá, jsou peníze, protože její aktivity jsou nevýdělečné,

smýt. Své sestře prozradí Modrovousovo tajemství a plánují, že příštího dne ze zámku utečou. Modrovous se však nečekaně vrací už příští ráno a ihned si všimne krve na klíči. V hněvu manželce vyhrožuje, že jí okamžitě srazí hlavu, ale dívka ho žádá o čtvrt hodinu na modlitbu. Společně se svou sestrou se zamkne v nejvyšší věži. Zatímco se Modrovous s mečem v ruce snaží dostat přes dveře, dívky čekají na příjezd svých dvou bratrů. Na poslední chvíli je pak bratři zachráněni a Modrovouse zabijí. Jedinou Modrovousovou dědičkou je jeho žena, která tak zdědí jeho celé jmění. Část využije jako věno pro svou sestru, část pro své bratry a zbytek na to, aby si našla lepšího manžela. (Wikipedie).

82 VIEWEGH, Michal: *Biomanželka*, Brno: Druhé město, 2010, s. 9-10.

⁸³ tamtéž, s. 14-15

a kdyby rodina trpěla nedostatkem peněz, nemohla by Hedvika tyto aktivity provozovat. Mojmír si připadá osamělý a jediná jistota, která mu zbývá je jeho psaní.

Hedvika jako reprezentantka doby

Román se odehrává v současnosti, v době, která je pro ženství, jako takové, zlomová. V dnešní době se rozpadá tradiční pojetí ženy jako matky, pečovatelky o rodinný krb a mužovo štěstí. Ženy se osamostatňují, emancipují, rozhodují o svém životě samy. *Biomanželka* otevírá zásadní problém, a to, že muži nejsou schopni přizpůsobit se emancipujícím se ženám. Soužití s nimi může být pro muže velmi problematické. Problém, který vidíme, je spíše na straně muže, jež se obtížně přizpůsobuje vývoji své ženy, kterou by chtěl mít stejnou, jako když ji poznal, tedy pasivní, závislou a vděčnou. V tomto smyslu je Hedvika reprezentantkou současné doby, poskytující ženám nové možnosti ve výchově dětí, v péči o domácnost, ve stravování, a je tak typově zajímavou hrdinkou reflektující dnešní společnost.

Hedvika a mateřství

Hedvika se během dvou let stává maminkou dvou dcer. Mateřství je jistě aspekt, jež Hedviku přiměl přehodnotit její dosavadní životní styl a donutil ji zabývat se věcmi do hloubky a přemýšlet o nich ze všech úhlů. Podle Mojmíra tak hledá problémy tam, kde nejsou (Mojmír například nechápe proč je nutné k tak přirozené věci, jako je kojení, budovat síť laktačních poraden). Naše hrdinka chce pro své děti to nejlepší, rodí v porodnici s alternativním přístupem, po jejich narození buduje mateřské centrum, zakládá bioklub, dbá na to, aby jedly zdravě, a dokonce je odmítá poslat do školy a vyučuje je doma. Mateřství je tedy hlavní příčinou její proměny v aktivní ženu.

Hedvika typologicky

Hedvika je příkladem aktivní a alternativní bioženy. Podle Hodrové je Hedvika je postavou-definicí a dle typologie Tomáše Heřmana je bojující hrdinkou.

2.9 Marta v roce vetřelce

Marta v roce vetřelce je prózou mladé autorky Petry Soukupové⁸⁴, román vyšel v roce 2011. Jedná se o fiktivní deník devatenáctileté absolventky gymnázia Marty. Deník zobrazuje zlomový rok Martina života.

Děj románu Marta v roce vetřelce

Marta je devatenáctiletá absolventka gymnázia, poznáváme ji v září po maturitě, kdy pracuje v kanceláři a chystá se nastoupit na vysokou školu. Žije u rodičů, ještě s mladší sestrou Karolínou, která je zrovna v pubertě. Starší bratr Jakub už s rodinou nežije, bydlí s přítelkyní. V práci se Marta zamiluje do Roberta, ten ovšem Martě zamlčí, že je ženatý a má malou dceru. Když to Marta zjistí, rozejde se s ním, později však zjišťuje, že je těhotná. Od té chvíle se Martě začne život stáčet špatným směrem. Je odhodlaná si dítě nechat, ale je nepřípravená na roli matky a moc neví, co si má sama se sebou a se svým těhotenstvím počít. Následně samovolně potrací. Situace se tedy jakoby vyřeší, ale pro Martu znamená zlom, který odstartuje její absolutní

⁸⁴ Petra Soukupová (nar. 1982) je česká spisovatelka a scenáristka, laureátka literárních cen Magnesia Litera 2010 v kategorii Kniha roku za prózu *Zmizet* a Ceny Jiřího Ortena 2008 pro mladé literáty za knihu *K moři*. Vystudovala obory scenáristika a dramaturgie na FAMU v Praze. K povídce *Na krátko* vytvořila scénář, za nějž v roce 2009 obdržela 3. místo v soutěži Cena Sazky za nerealizovaný scénář. Kniha *K moři* se stala předlohou pro napsání scénáře, za který obdržela nejvyšší ocenění ve 2. ročníku soutěže scenáristů Nadace Barrandov & RWE. Za triptych *Zmizet* byla vedle zisku Magnesie Litery také nominována na Cenu Josefa Škvoreckého. Dalším jejím literárním dílem je deníkový román *Marta v roce vetřelce* z roku 2011. Citováno z: Wikipedia: Petra Soukupová [cit. 1. 6. 2014], dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Petra_Soukupov%C3%A1

bezradnost, a to ve všem – škola ji nebaví, s rodiči si nerozumí, sama sobě taky nerozumí, propadá se do beznaděje, a to až takové, že občas ani nedokáže vstát z postele a jít se umýt. Po smrti babičky se trochu vzpamatuje, najde malé štěně, o které se stará a velmi pomalu se vrací do normálního života.

Vzhled a sexualita Marty

Marta není žádná krasavice, sama sebe hodnotí jako průměrně hezkou holku, která má štěstí, že je hubená. Má krátké vlasy, na obličeji má jizvu. Jizva je jejím mindrákem „*sem malá holka, s jizvou*“⁸⁵, a tak celé léto (než začne děj deníku) vydělává peníze, aby si mohla dát jizvu laserem odstranit. Nakonec to ale neudělá, protože Robertovi se jizva líbí a dokonce ji označuje za krásnou. Po rozchodu s ním Marta jizvu přestane úplně řešit.

Sex je popisován věcně, bez přikrášlování: „*Sex ráno, spolu na metro, R. do práce, já domů.*“⁸⁶ nebo „*Smějeme se. Pak další sex. Někdo bouchá na topení. Smějeme se a sex necháme bejt.*“⁸⁷ Jeden takový sex však skončil početím dítěte, což ovlivnilo Martin další život a byl to moment jejího velkého pádu. Můžeme tak říci, že sexem determinován její velký pád.

Vlastnosti a charakter Marty

Devatenáctiletá Marta je obyčejná holka, typický adolescent, který má obvyklé zájmy, jako jsou např. knížky, filmy, jídlo, oblečení, alkohol a nic moc neřeší. Po maturitě se rozhodne jít studovat bohemistiku na Filosofickou fakultu, protože „na gymplu psala dobré slohové práce a čeština jí nečinila problémy“, což jenom ukazuje, jak je nevyzrálá. Během svého života nebyla konfrontována z žádným závažným problémem a životem dosud lehce

⁸⁵ SOUKUPOVÁ, Petra: Marta v roce vetřelce, Brno: Host, 2011, s.16.

⁸⁶ tamtéž, s. 43

⁸⁷ tamtéž, s. 45

proplouvala. „*Nikdy se mi nic špatného nestalo, žádnéj kluk mě nenechal, ve škole mi to šlo, na vejšku sem se dostala hned, rodiče dobrý, brácha i ségra dobrý, někdy když slyším, jak je to jinde, vim, že my sme fakt happy. A já nejvíc.*“⁸⁸ Jakmile se ale problém objeví, je zcela bezradná, neumí problém řešit, řešení stále odsouvá, až do krajní situace, a pak se hroutí, propadá se do deprese a izoluje se do naprosté samoty. Myšlenkový svět Marty je poměrně plochý, všechno posuzuje v limitu buď-anebo (líbí – nelíbí, jde – nejde, baví – nebaví), toto zjednodušování však nepramení z nedostatku inteligence, ale spíše z neochoty o čemkoliv přemýšlet a cokoli řešit.

Vývoj Marty

Martu pozorujeme díky jejím deníkovým zápiskům přesně rok, za tu dobu se jí stane tolik nešťastných událostí a projde tolika pády, že není možné, aby ji tyto strasti nijak nepoznamenaly. Na začátku je bezstarostnou obyčejnou holčkou, které se nic moc neděje. Rodiče jí vidí jako nadějnou a bezproblémovou dívku, ze které by mohlo něco být. Všechny propady však znamenají pro její psychiku značné otřesy, kterým není schopná se bránit, a tak se Marta postupně stává loserem, od kterého nikdo nic nečeká (rodiče už považují za pokrok, když je schopná vůbec se umýt a jít k lékaři). V závěru je naznačena jistá naděje a zlepšení, k čemuž přispěje to, že Marta najde v popelnici štěně, o které se musí starat.

Marta jako reprezentantka doby

Marta žije v současné době na začátku 21. století, v jejím deníku jsou nastíněny problémy, které jsou přisuzovány dnešní době, jako je např. nepochopení v rodině, nedostatek komunikace, nepochopení, neschopnost vcítit se do druhého. Marta sama svou prázdnotu vyplňuje sledováním seriálů,

⁸⁸ tamtéž, s. 23.

chatem s kamarádkami a jejím častým společníkem je i alkohol, na kterém se pomalu stává závislou. Seriály, internetová komunikace i alkohol jsou strašáky dnešní doby a Marta těmto lákadlům nedokáže odolat. V tomto ohledu je tedy ovlivňována dobou, v níž žije. Marta by se dala označit za typickou představitelku prokrastinace⁸⁹, která je někdy označována jako nemoc dnešní doby.

Mateřství a Marta

I když se Marta matkou nestane, je zajímavé zmínit se o tom, jaký sama zaujímá ke svému těhotenství a budoucímu mateřství postoj. Nejraději by to opět neřešila, ale přece jenom čeká dítě, a tak je nucena postoj zaujmout. „*Do prdele. Sem těhotná a mám ranní nevolnost. To přece není realita. Není není není. Je mi devatenáct, začínám vejšku, sem úspěšná a šťastná holka, sem hezká a všechno je přede mnou jak já chci, škola, práce, která mě baví, a kluk, kterej je na mě hodnej a společně si čteme v posteli a koukáme na seriály, a pak dítě, pak druhý, ale ne dřív, než mi bude třicet.*“⁹⁰ O dítěti mluví jako o vetřelci. Nejprve si domluví potrat, ale rodiče jsou proti, ona sama se zmítá opět mezi chci – nechci, podle toho s kým zrovna mluví, pro potrat se nedokáže rozhodnout, nedokáže na něj jít, i když už má termín. „*...furt přemýšlím co teda, protože nějaká moje část, která mi nedovolí dát někomu za pravdu, mě do toho tlačí, protože R. to nechce, tak já to chci, že jo. Ale zase rodiče mě tlačej (teda, to sem k tátovi nespravedlivá, máma tlačí), takže já zas nechci. A taky si nedovedu představit, že už nikdy nikam nepudu, já jsem*

⁸⁹ Prokrastinace je výrazná a chronická tendence odkládat plnění (většinou administrativních či psychicky náročných) povinností a úkolů (zejména těch nepříjemných) na pozdější dobu. Může představovat rizikový fenomén pro duševní zdraví. S prokrastinací je spojena rozhodovací paralýza, kdy složitější výběr vede k odkládání rozhodnutí. Citováno z: Wikipedia: *Prokrastinace* [cit. 1. 6. 2014], dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Prokrastinace>.

⁹⁰ SOUKUPOVÁ, Petra: *Marta v roce vetřelce*, Brno: Host, 2011, s. 113.

*otrávená teď, po měsíci, co nepiju a nikam nemůžu, a nechci prostě dělat školu s vetřelcem, do hajzlu, dyť to nezvládám ani bez vetřelce, natož s ním.*⁹¹

Nakonec za Martu rozhodne osud, což je v jejím případě asi nejpříjemnější řešení.

Marta typologicky

Marta je nevyzrálá, pasivní prokrastinátorka. Typologicky je Marta postavou-definicí a uzavřenou hrdinkou.

91 tamtéž, s. 138-139

IV. ZÁVĚR

V této diplomové práci jsme se snažili odpovědět na některé otázky, které jsme si položili v úvodu této práce:

- 1) Jak se proměnily ženské hrdinky od poloviny 20. století do 10. let století 21.?
- 2) Dokážou muži žít s emancipovanými ženami?
- 3) Jsou ženské literární hrdinky ovlivňovány dobou, ve které žijí? Jak je jejich vztah k dějinnému období zobrazován?
- 4) Jak se vyrovnává ženství s možnostmi 21. století?
- 5) Jaké místo v životě literárních hrdinek zaujímá vzhled a sexualita? Do jaké míry je hrdinka tímto ženským aspektem determinována a ovlivňována?
- 6) Jak se proměňují vlastnosti a charakter literárních hrdinek?
- 7) Ovlivňuje mateřství život literárních hrdinek?

Ad 1) Analyzované hrdinky žily v různých dějinných etapách a řešily rozdílné problémy. Zatímco první tři hrdinky, žijící v období 2. světové války, řešily problém holého přežití v nelítostné době, hrdinky třetího tisíciletí řeší problémy typické pro toto období, jako je např. vnitřní krize, problém sebeidentifikace, seberealizace, jak se dostat k vysněnému cíli. Jsou ale specificky ženské oblasti, které reflektuje literatura u většiny ženských hrdinek, je to např. otázka vzhledu a sexuality, problém sebepojetí, autoreflexe a mateřství.

Ad 2) Všechny hrdinky jsme konfrontovali s dobou, ve které žily. Doba ve všech případech formovala osobnost literárních hrdinek. Je to logický závěr, protože doba a prostředí, ve které žijeme, je důležitou determinantou našeho

osobnostního vývoje i naší schopnosti se socializovat a zaujmout určité místo ve společnosti. Nejvýrazněji byly dobou formovány postavy Arnošta Lustiga Dita Saxová, Kateřina Horovitzová a Hanka Kaudersová, které žily v období druhé světové války a byly podrobeny nelidským podmínkám, jimž byly nuceny se přizpůsobit. Druhá světová válka tak měla na jejich osudy fatální vliv. Kdyby žily a vyrůstaly ve svobodné době, jejich život by vypadal úplně jinak. Všechny tři navíc zůstaly na světě samy, a o to byl jejich životní úděl těžší.

Poměrně výrazně byla dobou ovlivněna i hrdinka žijící v komunistickém Československu, Jana Honzlová, která ač vnitřně silná, byla udavačským, totalitním systémem v kombinaci s rodinnými neutěšenými poměry, ještě umocněnými tragickou smrtí blízkého bratra, sražena na dno. Nejméně je tento problém akcentován v postavě Emöke, jejíž příběh se odehrává pravděpodobně koncem padesátých let. Jediná zmínka o době v souvislosti s Emöke, je o zastřelení jejího manžela při pokusu o emigraci v roce 1948, kdy mu byl zabaven rodinný hotel. Jinak máme pocit, jako kdyby Emöke žila mimo prostor a čas, což je způsobeno jejím mysticko-filosoficko-náboženským pohledem na svět. Natálie Mooshabrová je nejvíce deformována všudypřítomným zlem, které je přítomno zejména díky totalitnímu státnímu zřízení (nevíme, do jaké doby je román zasazen), ale tušíme souvislost s komunistickým Československem.

Hrdinky třetího tisíciletí jsou také formovány dobou, ale zároveň představují problémy, které současná doba přináší. Hedvika jako biomanželka podlehne nejružnějším trendům ve výživě a zdravém životním stylu, čímž se odcizuje svému tradičně smýšlejícímu, lehce machistickému manželovi. Tyto trendy (biopotraviny, alternativní životní styl, domácí vyučování) jsou typickým aspektem dnešní doby. Snaživka zase podléhá konzumnímu způsobu života. Její světonázor je černobílý. Tím stojí v opozici hloubavé

a všeproblematizující Hedvice. U Marty je ovlivnění dobou málo výrazné, i když její problém tkví v odcizenosti a nedostatku komunikace s blízkými, což je také stigma dnešní doby. Komunikujeme spolu přes sociální sítě, maily a telefony, ale drasticky ubývá rozhovorů tváří v tvář, což se negativně projevuje odosobněním vztahů. Se Snaživkou si je Marta podobná zjednodušeným, černobílým viděním světa. Všechny tři postavy ukazují, že dnešní, postmoderní společnost, je společností relativismu, kde nic není nemožné. I když jsme naznačili tři typy postav (alternativní bioženu v podobě Hedviky, povrchní zlatokopku Snaživku, a bezradnou prokrastinátorku Martu), tak je to jenom zlomek typů žen, které v dnešní době žijí.

Ad 3) Otázku, jak se žije mužům se stále emancipovanějšími ženami, nám částečně zodpověděl román *Biomanželka*, který ukázal, že pro tradičně založeného muže (tj. preferujícího tradiční rozdělení mužských a ženských rolí) je tento model soužití problematický. Je to v souladu s tím, co říká ve své práci *Třetí žena* filosof Gilles Lipovetsky (viz kapitola č. 1 v teoretické části práce), že v přístupu k rodinnému životu se projevuje tzv. neměnnost ženství a pokusy ji nabourat, ještě dlouho nebudou možné.

Ad 4) Jak jsme již několikrát zmínili, 21. století přineslo ženám nové možnosti, jak se realizovat, emancipovat a prosazovat své vlastní já prakticky ve všech sférách života. 21. století je představováno Hedvikou, která využívá všech možností naplno, veškeré oblasti svého života se snaží mít pod kontrolou, až je to extrémní. Marta má všechny předpoklady, aby byla v životě úspěšná, ale svých předpokladů neumí využít, je bezradná a většinu času tráví neplodně a neužitečně (prokrastinuje). Snaživka svoje ženství využívá pouze jako prostředek k dosažení cíle. Má jasně nalinkovaný rozvrh světa, který je však velmi plochý. Snaživka svoje ženství redukuje na

prostředek výměnného obchodu (já ti dám všanc svou krásu, a ty mi dej peníze).

Ad 5) Vzhled a sexualita hrají u všech žen důležitou roli a stejně tomu tak je i devíti analyzovaných postav. Jako výjimečně krásné jsou hodnoceny Dita, Kateřina, Hanka a Emöke. Ostatní jsou krásné nebo alespoň průměrně krásné. Výjimkou je Natálie Mooshabrová, které je 75 let, a tak vzhled už pro ni, jako pro starou ženu, není určující. Vypravěč její vzhled prakticky nehodnotí, omezuje se pouze na popis oděvu. Vliv vzhledu je určující pro Ditu, kterou její krása spíše znevýhodňuje, protože je předmětem závidění u dívek a u chlapce a muže na Ditě zájímá právě pouze krása a její sexuální přitažlivost. Krása Hanky Kaudersové ji naopak zachrání před smrtí ve vyhlazovacím táboře, díky ní je vybrána jako prostitutka do polního nevěstince. Snaživka je zase svým vzhledem, svou vnější krásou posedlá a využívá ji jako nástroj k dosažení svého životního cíle, kterým je získání velmi bohatého muže. U ostatních postav je vzhled jedním z aspektů jejich života a svého sebepřijímání, ale výrazněji se vliv vzhledu na jejich životy neprojevuje.

Sexualita je u téměř u všech hrdinek nějakým způsobem problematická. Ditu, ač je jí sex příjemný, nezbavuje vnitřní prázdnoty, Kateřina je shledávána jako sexuálně přitažlivá, avšak stejně zemře. Emöke sexuální stránku své bytosti zcela ignoruje, Snaživka ji vidí jen jako prostředek pro získání svého cíle, Hedvičin manžel si stěžuje na váznoucí sex, který se musí řídit hlubšími pravidly, než jsou ty pudové (fáze a postavení Měsíce) a Marta po jednom neopatrném sexu otěhotní. Každá postava (kromě Jany Honzlové a Natálie Mooshabrové, u nichž není sexualita tematizována) tedy svoji sexualitu vnímá jinak, u každé je jinak utvářena, zpravidla v souvislosti s vlastnostmi a charakterem každé jednotlivé postavy.

Ad 6) Analyzovali jsme devět literárních postav a zkoumali jsme jejich vlastnosti a charakter. Šest hrdinek jsme pozorovali se sympatiemi a bezesporu bychom je označili jako kladné postavy, jsou to: Dita, Kateřina, Hanka a Jana. Ditu vnímáme jako kladnou postavu a je nám líto, že se nemůže zbavit svých válečných traumat. Kateřina je odvážná, zastřelí vojáka, je tedy postavou, která se vzepře osudu, i když ví, že mu neunikne (zastřelení nacistického vojáka nevnímáme v kontextu doby jako nemorální čin). Hanku obdivujeme pro její odhodlání přežít a pro to, co všechno musela vytrpět. Jana je kladnou, starostlivou hrdinkou, i když trochu naivní, je inteligentní, vtipná a bojuje.

Emöke je rozporuplnou postavou, je přemýšlivá, ale její iracionální vidění světa může být pro někoho nepochopitelné. Hedvika, i když je v podstatě kladná postava, tak je nám prostřednictvím svého manžela vylicena jako extrémně a nepochopitelně aktivní v oblastech, jež pro něj nejsou zajímavé, a tím nás může trochu popuzovat. Marta je také nejednoznačnou postavou, není zlá, ale je sobecká a nevyzrálá. Čtenář je rozčilován jejími plonkovými dny v deníku, které jsou vyplněny pouze sledováním seriálů a pitím alkoholu a neschopností se sebou něco udělat. Natálie Mooshabrová je postavou, jejíž charakter a vlastnosti jsou nám díky autorově mistrné mystifikaci v podstatě skryté, i když jsou různě naznačovány. Jedinou vyloženě negativní postavou je Snaživka, jejíž charakter je vykreslen jako plochý a povrchní, až jde fakticky o karikaturu.

Ad 7) Aspekt mateřství se objevuje jenom u některých hrdinek, u Emöke, která je matkou, ale mateřství v příběhu nehraje žádnou roli, její dcera v příběhu nevystupuje a jejich vztah není popsán. U Hedviky je situace opačná, v průběhu děje porodí dvě dcery a většina jejího konání, které její manžel tolik kritizuje, je motivována právě mateřstvím. Kvůli dětem zakládá

Hedvika mateřský klub, stává se laktační poradkyní, později dulou, a také zakládá bioklub, kde připravuje zdravé svačinky z biopotravin. Marta sice není matkou, ale má se jí stát, a i když se jí nakonec nestane, tak postoj, který k mateřství zaujímá, je rozporuplný. Nedokáže se sama rozhodnout, zda dítě chce, či nechce. Je ovlivňována názory druhých, ale stejně nedokáže přijmout jednoznačné stanovisko. Nakonec nemusí řešit nic, protože potratí. Nenaplněné (nebo spíše nešťastně naplněné) mateřství je zobrazeno u postavy Natálie Mooshabrové, která se snažila vychovat adoptované děti, ale její snaha se minula účinkem, a tak se realizuje jako pomocnice v Péči o matku a dítě a snaží se problémovým dětem vštěpovat myšlenku, že děti nesmí trápit rodiče.

V. PRAMENY

1. Primární literatura

- FUKS, Ladislav: *Myši Natálie Mooshabrové*, Praha: Odeon, 1977.
- LUSTIG, Arnošt: *Dita Saxová*, Praha: Mladá fronta, 2007.
- LUSTIG, Arnošt: *Krásné zelené oči*. Praha: Mladá fronta, 2007.
- LUSTIG, Arnošt: *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*. Praha: Československý spisovatel, 1964.
- SALIVAROVÁ, Zdena: *Honzlová*. Praha: Academia, 2001.
- SOUKUPOVÁ, Petra: *Marta v roce vetřelce*, Brno: Host, 2011.
- ŠIMÁČEK, Jiří: *Snaživky*, Brno: Větrné mlýny, 2009.
- ŠKVORECKÝ, Josef: *Legenda Emöke*, Praha: Československý spisovatel, 1965.
- VIEWEGH, Michal: *Biomanželka*, Brno: Druhé město, 2010.

2. Sekundární literatura

- DOKOUPIL, Blahoslav a kol.: *Slovník českého románu 1945-1991*, Ostrava: Sfinga, 1992.
- HEŘMAN, Tomáš: *Současné české hrdinky a nastupující klišé*. In *Labyrint ženského literárního světa. Sborník z konference pořádané Literární akademii Josefa Škvoreckého 15.–16. 2. 2007*. Praha: Literární akademie Josefa Škvoreckého, 2007.
- HODROVÁ, Daniela: *...na okraji chaosu*. Praha: Torst, 2001.
- KOVALČÍK, Aleš: *Ladislav Fuks – Tvář a maska*, Jinočany: Grada, 2006.
- LESÁK, Josef: *Poetika titulu v pojetí současné české prózy*. Rigorózní práce, Pedagogická fakulta UK, 2010.
- LIPOVETSKY, Gilles: *Třetí žena*, Praha: Prostor, 2000.

LUSTIG, Arnošt: *Interview. Vybrané rozhovory 1979-2002*. Praha: Akropolis, 2002, s. 169.

LUSTIG, Arnošt: *O ženách*, Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2008.

MACHOVEC, Milan: *Filosofie tváří v tvář zániku*. Praha: Akropolis, 2006.

MACHOVEC, Milan: *Smysl lidské existence*, Praha: Akropolis, 2002.

PETERKA, Josef: *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006.

3. Web

Česká asociace dul: Kdo je dula [cit. 15. 4. 2014], dostupné z:
http://www.duly.eu/?page_id=4

Wikipedie: Zdena Salivarová [cit. 20. 5. 2014], dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Zdena_Salivarov%C3%A1

Wikipedie: Josef Škvorecký [cit. 21. 5. 2014], dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_%C5%A0kvoreck%C3%BD

Větrné mlýny: Jiří Šimáček [cit. 28. 5. 2014], dostupné z:
<http://www.vetrnemlyny.cz/nakladatelstvi/autori/82-Jiri-Simacek>.

Wikipedie: Petra Soukupová [cit. 1. 6. 2014], dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Petra_Soukupov%C3%A1

Wikipedia: Prokrastinace [cit. 1. 6. 2014], dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Prokrastinace>.

Festival spisovatelů Praha. Lásky a nenávisti: *Arnošt Lustig: Lásky je citová paměť* [cit. 7. 6. 2014], dostupné z:

http://www.pwf.cz/archivy/texty/rozhovory/arnost-lustig-literatura-je-citova-pamet_2355.html

Wikipedie: *Arnošt Lustig* [cit. 9. 6. 2014], dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Arno%C5%A1t_Lustig

Wikipedie: *Dita* [cit. 14. 6. 2014], dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Dita>

Wikipedie: *Judita* [cit. 14. 6. 2014], dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Judita>

Wikipedie: *Horovitz* [cit. 14. 6. 2014], dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Horowitz>

Slovník české literatury, heslo Ladislav Fuks [cit. 17. 6. 2014], dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1424>

Wikipedie: *Bioprodukt* [cit. 18. 6. 2014], dostupný z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Bioprodukt>

Wikipedia: *Marta* [cit. 18. 6. 2014], dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Marta>

Stromy a život: *Habr* [cit. 19. 6. 2014], dostupné z:

<http://www.stromyazivot.cz/keltsky-stromokruh/habr.php>

4. Dokumentární film

Dokumentární film: Josef Rauvolf: *13. komnata Arnošta Lustiga*. Dostupné z:
<http://www.ceskatelevize.cz/porady/1186000189-13-komnata/209562210800003-13-komnata-arnosta-lustiga/>

Dokumentární film: L.Fanta: *Čtenářský deník... Jiří Šimáček: Snaživky*.
Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169663406-ctenarsky-denik/310295350020027-ctenarsky-denik-jiri-simacek-snazivky/>

Dokumentární film: M. Pátek: *Žít je Lustig*. Dostupné z:
<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10318066632-zit-je-lustig/211562210300022>

VI. ANOTACE

Název práce: Ženy v titulní roli

Diplomová práce se zabývá analýzou devíti ženských hrdinek české prózy 2. poloviny 20. století a počátku století 21., jejichž jméno se dostalo do titulu literárního díla. Teoretická část práce se zabývá problematikou titulů a literárních postav v obecné rovině. Poznatky z teoretické části jsou využity v analytické části práce, která rozebírá tituly devíti vybraných literárních děl a přináší analýzu devíti konkrétních literárních hrdinek, které jsou v titulu literárního díla akcentovány.

Závěr přináší shrnutí a utřídění poznatků získaných v analytické části práce.

VII. SUMMARY

Thesis title: Women in the title role

The diploma thesis presents analysis of nine women heroines in the Czech prose of the second half of 20th and beginning of 21st century the names of whom were included into the title of a literary work. The theoretical part of the thesis is focused on the general topic of titles and literary characters. The knowledge from the theoretical part is applied to the analytical part of the thesis, which discusses titles of nine selected literary works and brings analysis of nine particular literary heroines who have been highlighted in the titles of these literary works.

The conclusion brings a summary and classification of the insights obtained in the analytical part of the thesis.

VIII. KLÍČOVÁ SLOVA

Klíčová slova: žena, titul literárního díla, literární postava, česká literatura 2. poloviny 20. století, současná česká literatura, ženská hrdinka.

Key words: woman, literary work title, literary character, Czech literature of the second half of 20th century, contemporary Czech literature, woman heroine.